

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Strasbourg, 21 May 2014

Public
GVT/COM/III(2014)002
/Polish language version/

**ADVISORY COMMITTEE ON THE FRAMEWORK CONVENTION FOR THE
PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

**COMMENTS OF THE GOVERNMENT OF POLAND
ON THE THIRD OPINION OF THE ADVISORY COMMITTEE
ON THE IMPLEMENTATION OF THE FRAMEWORK CONVENTION
FOR THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES BY POLAND**

(received on 21 May 2014)

Uwagi do Trzeciej Opinii Dotyczącej Polski

Komitetu Doradczego do Spraw

Konwencji ramowej

o ochronie mniejszości narodowych

Warszawa, maj 2014 r.

I. GŁÓWNE USTALENIA

Ramy Prawne i instytucjonalne

Pkt 13. Odnośnie wątpliwości sformułowanych w tym punkcie dotyczących opóźnień w publikowaniu danych z Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań 2011 (NSP 2011) należy podkreślić, że powszechny spis ludności jest dużym przedsięwzięciem badawczym, a opracowanie uzyskanych w toku tego badania wyników wymaga adekwatnego nakładu pracy, a co za tym idzie - także odpowiedniej ilości czasu. Niemniej jednak należy zauważyć, że - mimo przyjętej do realizacji spisu w 2011 r. nowatorskiej metodologii, wymagającej konsolidacji danych pozyskanych z wielu różnorodnych źródeł - czas jaki upłynął od zebrania danych spisowych do kolejnych etapów upowszechniania wyników spisu mieści się w europejskich standardach. Pierwsze wstępne wyniki spisu, dotyczące głównie stanów ludności Polski, ukazały się w grudniu 2011 r., a pierwsze wstępne dane z zakresu przynależności narodowej i etnicznej zostały opublikowane w marcu 2012 r. i obejmowały wstępną strukturę identyfikacji narodowo-etnicznych. Kolejne wstępne uaktualnione i rozszerzone dane z zakresu przynależności narodowo-etnicznych opublikowano w lipcu 2012 r. - w ramach raportu z wyników spisu powszechnego - w którym obok struktury narodowo-etnicznej ludności przedstawiono pierwsze dane dotyczące języka kontaktów domowych. We wrześniu 2012 r. ukazały się regionalne raporty spisowe, przedstawiające analogiczne - jak w ogólnopolskim raporcie dane z zakresu przynależności narodowo-etnicznej i języka domowego dla województw. W styczniu 2013 roku opublikowane zostały już ostateczne wyniki spisu dotyczące struktury identyfikacji narodowo-etnicznych, uwzględniające m.in. złożoność identyfikacji narodowo-etnicznych (występowanie danej identyfikacji etnicznej jako pojedynczej lub podwójnej - jako pierwszej lub jako drugiej) oraz wykaz gmin, w których udział identyfikacji innych niż polskie wynosił co najmniej 10%. W kwietniu 2013 roku wydana została publikacja spisowa zawierająca obszerne dane dotyczące przynależności narodowo-etnicznych, języka kontaktów domowych, języka ojczystego oraz wyznania. Zaprezentowano w niej w sposób szczegółowy strukturę przynależności narodowo-etnicznych (z uwzględnieniem złożoności identyfikacji) oraz rodzajów języka używanego w kontaktach domowych i języka ojczystego. Dane dotyczące przynależności etnicznej ukazano w przekroju terytorialnym (wg województw), a także w relacjach z obywatelstwem, językiem kontaktów domowych oraz językiem ojczystym. Ponadto w publikacji znalazły się obszerne tablice korelacyjne ujmujące poszczególne zmienne etniczne w relacji do cech społeczno-demograficznych, takich jak charakter miejscowości zamieszkania, płeć, wiek, stan cywilny, poziom wykształcenia. Od sierpnia

2013 r. sukcesywnie upowszechniane były regionalne publikacje, w których zostały zaprezentowane analogiczne – jak w publikacji ogólnopolskiej ujęcia zmiennych etnicznych i językowych – w relacji do cech społeczno-demograficznych. Niezależnie od publikowanych danych dotyczących wszystkich rodzajów identyfikacji narodowo-etnicznych oraz rodzajów języka używanego w kontaktach domowych i języka ojczystego, Główny Urząd Statystyczny opracowuje oraz przekazuje Ministerstwu Administracji i Cyfryzacji do upowszechnienia dane dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Począwszy od stycznia 2013 opracowano i przekazano do upowszechnienia m.in. takie dane, jak liczebności mniejszości narodowych i etnicznych, ich rozmieszczenie według województw, społeczno-demograficzną charakterystykę społeczności mniejszościowych, a także dane o społecznościach mniejszościowych według: języka używanego w domu, pierwszej i drugiej identyfikacji narodowo-etnicznej, zakresu posługiwania się językami mniejszości. Przede wszystkim zaś przekazano do upowszechnienia, niezbędny do realizacji ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.), wykaz gmin spełniających kryterium ustawowe, tzn. takich, w których udział mniejszości wśród ogółu mieszkańców stanowi co najmniej 20%, zawierający liczebność i odsetek danej mniejszości. Ze względu na specyfikę mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, charakteryzujących się ogólnie niedużą liczebnością i dość znacznym rozproszeniem terytorialnym, a zarazem pewne ograniczone możliwości, jakie niesie przyjęta metodologia spisu w zakresie opracowania i prezentowania odpowiednio precyzyjnych danych o niektórych rzadkich zjawiskach dla małych obszarów terytorialnych, nie zdołano jeszcze przygotować pełnego rozmieszczenia mniejszości narodowo-etnicznych z uwzględnieniem szczegółowego podziału terytorialnego kraju. Niemniej jednak, niezależnie od opublikowanego wykazu gmin, w których mniejszości stanowią nie mniej niż 20 % mieszkańców, GUS sukcesywnie przekazuje potrzebne dane przedstawicielom gmin (także tym spoza tego wykazu), które zwrócą się z prośbą o takie dane. Podsumowując należy zauważyć, że GUS opublikował, na podstawie spisu 2011 r., dane potrzebne do odtworzenia szczegółowej struktury narodowo-etnicznej kraju oraz województw, a także struktury językowej. Upowszechnione zostały także wyniki spisu ukazujące relacje zmiennych etnicznych, a także przedstawiające charakterystykę społeczno-demograficzną grup mniejszościowych i językowych. Zostały upowszechnione i sukcesywnie są udostępniane dane potrzebne do realizacji ustawowych praw mniejszości na poziomie lokalnym. Jednocześnie należy zauważyć, że ciągle trwa proces bardziej szczegółowego opracowywania, analizy i udostępniania wyników spisu ludności z 2011 r. w zakresie wielu

tematów spisowych. W opracowaniu jest publikacja spisowa poświęcona specjalnie przynależności narodowo-etnicznej, językowi kontaktów domowych, językowi ojczystemu i wyznaniu. W kwestii obaw o jakość danych w kontekście zastosowanej metodologii spisu należy po pierwsze sprostować, że choć obejmowała ona wykorzystywanie informacji z rejestrów i systemów informacyjnych, to dane z zakresu narodowości, języka i wyznania zostały pozyskane wyłącznie na podstawie zainicjowanych badań ankietowych, czyli na podstawie wywiadów bezpośrednich, wywiadów telefonicznych oraz samospisu internetowego. Uznać należy, iż przyjęte nowe rozwiązania w realizacji spisu ludności w 2011 r. (zastosowanie metody mieszanej), polegające na łączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych administracji publicznej z badaniem reprezentacyjnym są o wiele bardziej skomplikowane w odbiorze niż tradycyjna metoda spisu pełnego. Jednak za przyjęciem nowych rozwiązań metodologicznych przemawiało wiele względów, a wśród nich - z jednej strony - mankamenty metody tradycyjnej, jak np. wysokie koszty badania oraz trudne do wyeliminowania błędy systematyczne obciążające jakość wyników, zaś z drugiej – coraz powszechniejsze stosowanie i pozytywne doświadczenia krajów wykorzystujących nowe metody, oparte na zastanych źródłach danych i na metodzie reprezentacyjnej. Ponadto wypada zauważyć, że zastosowane przez polską statystykę publiczną nowe metodologiczne podejście do spisu i uzyskane na jego podstawie wyniki znajdują pozytywny odbiór ze strony obiektywnych specjalistów (w tym ekspertów EKGONZ), na tyle, że metoda ta jest rekomendowana do zastosowania w przyszłych spisach ludności.

Kultura

Pkt 14. Odnosząc się do wątpliwości przedstawionych w tym punkcie przypomnieć należy, iż Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych nie ma umocowań prawnych do bezpośredniego wpływania na podział dotacji przyznawanych corocznie w trybie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z art. 18 ust. 3 wspomnianej ustawy wyłącznym dysponentem środków przeznaczonych na realizację zadań służących podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (obecnie jest nim Minister Administracji i Cyfryzacji). Zgodnie z art. 23 ust 2 pkt. 4 ustawy Komisja Wspólna ma natomiast prawo do opiniowania wysokości i zasad podziału środków przeznaczonych w budżecie państwa na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego. W sytuacji gdy w Komisji Wspólnej zasiadają

członkowie i prezesi organizacji ubiegających się o dotacje przyznane Komisji uprawnień do oceniania projektów i wpływania na decyzję o przyznaniu bądź nieprzyznaniu dotacji byłoby złamaniem fundamentalnej dla demokratycznego państwa prawa zasady równego traktowania wszystkich podmiotów. Zauważyć jednak należy, iż opracowywana corocznie *Informacja o szczegółowych zasadach postępowania przy udzielaniu dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego*, zawierająca wszelkie zasady i kryteria, które są brane pod uwagę w procesie przyznawania dotacji jest corocznie konsultowana i opiniowana przez Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Od roku 2011 w powoływanej na podstawie wspomnianej *Informacji* komisji oceniającej wnioski zasiadają niezależni eksperci rekomendowani przez Komisję Wspólną. Od roku 2013 eksperci ci stanowią połowę składu komisji oceniającej wnioski. Nie można zatem zgodzić się z tezą o braku przejrzystości procesu przyznawania dotacji. Odnośnie zarzutu o niewystarczających środkach finansowych przeznaczanych na podtrzymanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego zauważyć należy, iż administracja rządowa dokłada wszelkich starań, by wysokość środków przeznaczanych na ten cel była jak największa. Jak już wielokrotnie wspomniano pomimo kryzysu gospodarczego środki przeznaczane na dotacje pozostają na zbliżonym poziomie. Wzrost kwoty przeznaczanej na dotacje możliwy będzie do rozważenia wyłącznie w przypadku poprawy sytuacji budżetu państwa. Odnośnie innych wątpliwości podniesionych w tym punkcie zauważyć należy, iż środowiska mniejszości karaimskiej i ormiańskiej nie ubiegały się jak dotąd o wsparcie na ustanowienie centrów kultury, bibliotek i podobnych instytucji - nie mogły zatem spotkać się z odmową współpracy w tym zakresie ze strony administracji. W trakcie corocznej procedury opracowywania *Informacji o szczegółowych zasadach postępowania przy udzielaniu dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego* członkowie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości, w tym reprezentujący mniejszości: tatarską, karaimską i ormiańską nie zgłaszali potrzeby zapisania w *Informacji* dodatkowych preferencji dla ubiegających się o wsparcie organizacji reprezentujących mniej liczne mniejszości. W przypadku zgłoszenia takich postulatów administracja rządowa jest gotowa podjąć dialog z Komisją dotyczący prawnych i faktycznych możliwości ich realizacji.

Dialog międzykulturowy i tolerancja

Pkt 15. Budowanie klimatu tolerancji i dialogu oraz rzeczywiste i praktyczne wdrażanie zasady równego traktowania – traktowane jako procesy – od lat należą do priorytetów rządu polskiego i traktowane są jako zadanie stałe, realizowane przy wykorzystaniu różnych środków. Szereg działań związanych z tym obszarem przewidziano w Krajowym Programie Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016. Wymienić można upowszechnianie treści zgodnych z zasadą równego traktowania w programach szkolnych oraz materiałach edukacyjnych i dydaktycznych, przygotowanie nauczycieli do pracy w klasach wielokulturowych, działania na rzecz zmiany dyskryminującego wizerunku grup narażonych na nierówne traktowanie w przekazie medialnym (m.in. poprzez przeprowadzenie szerokiej debaty publicznej na ten temat, zawiązanie koalicji „Media równych szans” i organizowanie konkursów na najlepsze inicjatywy medialne wpisujące się w zasadę równego traktowania). Działania w odniesieniu do mediów i we współpracy z mediami były już prowadzone w ubiegłych latach, a wynikające z nich doświadczenia wzięto pod uwagę przy tworzeniu Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania. Przykładem może być projekt „Media równych szans”, realizowany przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania od grudnia 2011 roku do kwietnia 2013 roku w ramach Programu Unii Europejskiej PROGRESS. Ogólnym celem projektu było wprowadzenie perspektywy równościowej do języka debaty społecznej poprzez działania edukacyjno-promocyjne skierowane do osób i środowisk odpowiedzialnych za i mających wpływ na jego kształt. W projekcie przeprowadzono dwa konkursy. W ramach pierwszego, adresowanego do ekspertów oraz środowisk NGO, wyłonione zostały najlepsze raporty, badania i analizy dotyczące przekazów i języka mediów w aspekcie antydyskryminacyjnym, podręczniki trenerskie, materiały szkoleniowe z zakresu polityki równych szans i przeciwdziałania dyskryminacji w środkach masowego przekazu. Drugi konkurs, skierowany do dziennikarzy oraz studentów i studentek dziennikarstwa, wyłonił najlepsze pomysły promocji równości i zwalczania dyskryminacji w trzech kategoriach: pióro (Internet), mikrofon i obraz. Część edukacyjną projektu stanowił cykl szkoleń skierowany do dziennikarzy i studentów dziennikarstwa. Szkolenia, w których uczestniczyło 200 osób, objęły problematykę równościową oraz antydyskryminacyjną, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii języka przekazów oraz mowy nienawiści. Odnosząc się do poruszonych w tym punkcie kwestii dotyczących działań Policji wobec zdarzeń, które mogą mieć charakter przestępstwa z nienawiści należy podkreślić, że wszystkie tego typu zgłoszenia są przez Policję wnikliwie badane oraz są w związku z nimi podejmowane przewidziane prawem czynności. Są również podejmowane liczne działania mające na celu podniesienie kompetencji funkcjonariuszy

Policji w zakresie prowadzenia postępowań w sprawach o przestępstwa z nienawiści. Wzmacnianie działań Policji w zakresie przeciwdziałania przemocy motywowanej rasą, pochodzeniem etnicznym i narodowością oraz innymi przyczynami stanowi jeden z trzech kierunków działań zawartych w *Kierunkowej Strategii Rozwoju systemu ochrony praw człowieka w Policji na lata 2013 – 2015*. Okolicznością, która może mieć wpływ na to, że nie we wszystkich przypadkach dotyczących tego rodzaju zdarzeń udaje się zidentyfikować sprawców i doprowadzić do ich ukarania, może być fakt, iż jak sam Komitet Doradczy zauważa, liczba przestępstw motywowanych nienawiścią nie różni się od siebie znacząco w statystycznych ujęciach rocznych, a w zestawieniu z około milionem przestępstw popełnianych rocznie liczby te tworzą margines statystyczny. Statystycznie niewielka liczba tych przestępstw utrudnia budowanie banku dobrych praktyk wykrywczych. Fakt, że przestępstwa z nienawiści popełniane są na terenie całego kraju, w zestawieniu ze statystyką tych czynów powoduje, że trudno jest specjalizować i ukierunkowywać detektywów policyjnych, którzy często pierwszy raz mają do czynienia z tego typu zachowaniami. Ponadto, trudności związane z prowadzeniem postępowań w sprawach o przestępstwo z nienawiści nie wynikają z zaniechań ze strony Policji, lecz ze sposobu działania sprawcy. Sprawcy posługują się takimi metodami i technikami popełniania przestępstw, w których szczególnie akcent kładziony jest na poniżenie ofiary lub całej zbiorowości społecznej, przy jednoczesnym wybieraniu sposobów popełniania czynów lub doboru miejsca znacząco utrudniających działania prewencyjne i wykrywcze (zamieszczanie treści w Internecie, umieszczanie haseł i symboli nienawiści pod osłoną nocy w niedoświetlonych miejscach, w obiektach pozbawionych dozoru fizycznego lub elektronicznego, takich jak cmentarze, miejsca kultu religijnego, miejsca pamięci, ogrodzenia, elewacje budynków, itp., działanie w tłumie – zgromadzenia, mecze). Policja ma jednak coraz lepsze rozpoznanie co do form i metod popełniania przestępstw. Odnosząc się do działań prokuratury podejmowanych w omawianym w tym punkcie zakresie przypomnieć należy, iż od szeregu lat prokuratura podejmuje różnego rodzaju działania mające na celu zwiększenie efektywności ścigania oraz poprawę jakości prowadzonych postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa motywowane nienawiścią rasową, narodowościową, etniczną, wyznaniową lub z powodu bezwyznaniowości. Od 2004 r. Prokuratura Generalna monitoruje wszystkie sprawy o przestępstwa popełniane z motywów rasistowskich. Sprawy te są obejmowane zwierzchnim nadzorem służbowym bądź też monitoringiem prokuratur nadrzędnych, zaś prokuratury apelacyjne systematycznie (co pół roku) badają wszystkie sprawy zakończone prawomocnymi orzeczeniami o odmowie wszczęcia postępowania bądź jego umorzeniu i przesyłają do Departamentu Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej informacje na temat

spraw prowadzonych w jednostkach organizacyjnych prokuratur im podległych. Dane te następnie są analizowane w Departamencie Postępowania Przygotowawczego, w którym sporządzany jest również ogólny wykaz tych spraw, zawierający także podsumowanie wskazujące na sposób realizacji przez prokuratury nałożonych na nie zadań. Ocena Departamentu Postępowania Przygotowawczego nadesłanych informacji wraz z uwagami i spostrzeżeniami jest z kolei przekazywana prokuraturom apelacyjnym do wiadomości wszystkich jednostek prokuratury w kraju w celu ich wykorzystania w bieżącej pracy i w szkoleniach prokuratorów. W 2011 r., w wyniku badań akt spraw karnych o przestępstwa popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych przeprowadzonych w Departamencie Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej, przygotowano opracowanie dotyczące przestępstw z nienawiści (hate crimes), zawierające opis regulacji prawnych krajowych i międzynarodowych, skalę zjawiska w Polsce oraz wskazówki metodyczne dla prokuratorów prowadzących lub nadzorujących postępowania przygotowawcze w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych z nienawiści. Opracowanie to zostało przesłane do wszystkich prokuratur apelacyjnych z poleceniem przekazania go do podległych jednostek prokuratury celem wykorzystania w bieżącej pracy przez prokuratorów. Zostało ono również opublikowane w miesięczniku wydawanym przez Prokuraturę Generalną „Prokuratura i Prawo”. W czwartym kwartale 2011 r. w Departamencie Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej rozpoczęły się również badania praktyki prokuratorskiej w sprawach dotyczących rasizmu w Internecie, których celem było ustalenie najczęściej popełnianych błędów w tej kategorii spraw i wypracowanie metodyki, która pozwoli na ich uniknięcie. Badania zostały zakończone w maju 2012 r., a podsumowujące je sprawozdanie 28 czerwca 2012 r. zostało przesłane do wszystkich prokuratur apelacyjnych w kraju celem zapoznania z jego treścią wszystkich prokuratorów i wykorzystania uwag w nim zawartych w bieżącej pracy. W sprawozdaniu wskazano: jakiego rodzaju czynności dowodowe prokuratorzy wykonują w tych sprawach, z jakich dowodów korzystają w niewielkim stopniu, a powinni je wykorzystywać, jakie skutki przynosi zwlekanie z przeprowadzeniem niektórych dowodów dla postępowania, problemy i zaniechania w sprawach, w których ustalono, że dostęp do komputera miała większa ilość osób. W dniu 26 lutego 2014 r. Prokurator Generalny wydał wytyczne w zakresie prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa z nienawiści. Celowość wydania wytycznych wynika z konieczności ujednoczenia praktyki w zakresie sposobu prowadzenia postępowań karnych o przestępstwa popełniane na szkodę grupy osób albo poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej albo ze względu na jej bezwyznaniowość, niezależnie od kwalifikacji prawnej czynu

zabronionego zwanych przestępstwami z nienawiści. Ponadto wytyczne Prokuratora Generalnego mają wyeliminować nieprawidłowości, które występowały w zakresie prowadzenia postępowań w sprawach o przestępstwa z nienawiści. Warto podkreślić, że wytyczne Prokuratora Generalnego w zakresie postępowania przygotowawczego są wiążące dla wszystkich organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego, a więc nie tylko dla prokuratorów.

Pkt 16. Treści nauczania szkolnego są określone przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., poz. 977). Podstawa programowa w szerokim zakresie uwzględnia treści nauczania dotyczące wielokulturowości i akceptacji dla różnorodności. Cele kształcenia oraz cele wychowawcze zależą od wieku uczniów na danym etapie edukacyjnym oraz ich możliwości poznawczych. Zgodnie z przyjętymi priorytetami zmiany programowe powinny prowadzić do przygotowania młodego pokolenia do sprawnego, opartego na odpowiedzialności, solidarności oraz tolerancji funkcjonowania we współczesnym wielokulturowym świecie. Podstawa programowa stanowi, że w procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: odpowiedzialność, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, gotowość do uczestnictwa w kulturze i pracy zespołowej. W procesie wychowania nacisk został położony na rozwijanie u uczniów postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji oraz na przeciwdziałanie wszelkim przejawom dyskryminacji. Zapoznavanie ogółu uczniów z elementami kultury mniejszości i ich wkładem w kulturę polską odbywa się m.in. w trakcie realizowania edukacji plastycznej, muzycznej i społecznej (I etap edukacyjny - klasy I-III szkoły podstawowej), nauczania przedmiotów historia i społeczeństwo, muzyka, plastyka (II etap edukacyjny - klasy IV-VI szkoły podstawowej), historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, muzyka, plastyka i wiedza o kulturze (w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych). Uczniowie II etapu edukacyjnego na lekcjach historii i społeczeństwa omawiają zagadnienia dotyczące Ojczyzny i „Małej Ojczyzny”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze, a także mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce, ich kulturę i tradycje. Podstawa programowa wiedzy o społeczeństwie dla III etapu edukacyjnego (gimnazjum) przewiduje zapoznanie uczniów z przykładami zbiorowości, grup, społeczności i wspólnot, normami współżycia między ludźmi. Uczniowie powinni również potrafić wyjaśnić, jak tworzą się podziały w grupie i w społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”) i podać

możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji. Powinni również umieć wyjaśnić, co oznacza być Polakiem (lub członkiem innej wspólnoty narodowej) i czym obywatelstwo różni się od narodowości, a ponadto - uwzględniając wielonarodowe tradycje Polski - wyjaśnić jaki wpływ na kształtowanie narodu mają wspólne dzieje, kultura, język i tradycja. Przewiduje się zapoznanie uczniów z treściami dotyczącymi mniejszości narodowych i etnicznych oraz migrantów (w tym uchodźców) żyjących obecnie w Polsce, a także przysługującymi im prawami. Podstawa programowa wiedzy o społeczeństwie dla IV etapu edukacyjnego (szkoły ponadgimnazjalne) zawiera treści nauczania dotyczące narodu, ojczyzny i mniejszości narodowych. Uczeń poznaje czynniki sprzyjające asymilacji oraz służące zachowaniu tożsamości narodowej, poznaje mniejszości narodowe, etniczne i grupy imigrantów żyjące w Polsce (liczebność, historia, kultura, religia itp.), prawa, które im przysługują, przejawy ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu oraz sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom. Poznaje również procesy narodowościowe i społeczne we współczesnym świecie, przyczyny integracji narodów w świecie zachodnim, różne modele polityki wybranych państw wobec mniejszości narodowych i imigrantów, trudności w integracji imigrantów z państw pozaeuropejskich, przykłady, przyczyny i sposoby rozwiązywania długotrwałych konfliktów między narodami. Uczniowie omawiają również zagadnienia związane z kulturą i pluralizmem kulturowym, w tym najważniejsze cechy kultury wskazanej społeczności, ponadto okoliczności, które sprzyjają występowaniu pluralizmu kulturowego współczesnego społeczeństwa oraz konsekwencje tego zjawiska. Podstawa programowa historii na IV etapie edukacyjnym (zakres podstawowy) przewiduje zagadnienia związane z gospodarką i społeczeństwem II Rzeczypospolitej, w tym strukturą społeczną, narodowościową i wyznaniową odrodzonego państwa polskiego oraz przyczynami konfliktów społecznych i narodowościowych. Natomiast w ramach zajęć z historii w zakresie rozszerzonym uczniowie poznają społeczeństwo, gospodarkę, kulturę II Rzeczypospolitej, w tym strukturę narodowościowo-wyznaniową oraz politykę II Rzeczypospolitej wobec mniejszości narodowych i jej uwarunkowania. Podstawa programowa historii i społeczeństwa – przedmiotu uzupełniającego na IV etapie edukacyjnym zawiera treści nauczania dotyczące swojskości i obcości, idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX wieku, wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej, współczesne społeczeństwa wielokulturowe. Kwestie związane z kulturą mniejszości ujęte zostały także w podstawie programowej wiedzy o kulturze. W ramach zajęć uczniowie powinni rozwijać umiejętność aktywnego uczestniczenia w kulturze oraz współtworzenia kultury, a także dbać o elementy dziedzictwa kulturowego. Podstawa programowa tego przedmiotu kładzie również nacisk na relacje między kulturami: mniejszości, lokalną, regionalną, narodową i europejską ujawniające się

w konkretnych dziełach sztuki i praktykach kultury. Nauczyciele wymienionych wyżej przedmiotów na poszczególnych etapach edukacyjnych są zobowiązani zamieścić w szkolnych programach nauczania wskazane w podstawie programowej treści dotyczące występujących w Polsce mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Wiedza o historii i kulturze mniejszości narodowych i etnicznych upowszechniania jest również przez inne działania podejmowane lub wspomagane przez resort oświaty. Zaliczyć do nich można:

- organizowanie olimpiad szkolnych, w tym olimpiad języków mniejszości narodowych w Polsce (białoruskiego i rosyjskiego),
- organizowanie konkursów szkolnych z zakresu wiedzy o poszczególnych mniejszościach i wiedzy o prawach człowieka,
- upowszechnianie wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych za pośrednictwem stron internetowych kuratoriów oświaty w poszczególnych województwach oraz platformy edukacyjnej Scholaris,
- organizowanie w szkołach imprez i spotkań integracyjnych nawiązujących do tradycji i kultury różnych społeczności występujących w środowisku lokalnym,
- organizowanie dla nauczycieli ogólnopolskich i regionalnych konferencji dotyczących wielokulturowości oraz pracy z uczniem w środowisku wielokulturowym,
- wydawanie i upowszechnianie materiałów metodycznych dla nauczycieli,
- upowszechnienie zaleceń komisji dwustronnych (polsko-litewskiej, polsko-niemieckiej, polsko-ukraińskiej, polsko-izraelskiej) dotyczących treści nauczania historii,
- wspieranie inicjatyw służących rozwijaniu dialogu międzykulturowego, podejmowanych przez organizacje pozarządowe (w szczególności organizacje reprezentujące mniejszości narodowe i etniczne w Polsce),
- ogłaszanie konkursów na zadania zlecone dotyczące problematyki kultury i tradycji mniejszości oraz szeroko rozumianej wielokulturowości.

Odnosząc się do kolejnej poruszonej w tym punkcie kwestii, dotyczącej zaprzestania w 2011 r. nadawania niektórych programów radiowych i telewizyjnych skierowanych do mniejszości przypomnieć należy, iż art. 21 ust 1a punkt 8a ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2004 r. Nr 253, poz.2531 z późn. zm.) zobowiązuje spółki radiofonii i telewizji publicznej do „uwzględniania potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym do emitowania programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku

regionalnym”. Ustawa nie określa jednak wskaźników ilościowych dotyczących udziału tych audycji w programach. Jednocześnie art. 13 ust.1 tej ustawy stanowi że: „nadawca kształtuje program samodzielnie w zakresie zadań określonych w art. 1 ust. 1 i ponosi odpowiedzialność za jego treść”. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji nie ma instrumentów do kształtowania programu nadawcy, może jedynie oddziaływać w zakresie przewidzianym przez ustawodawcę, tj. na etapie uzgadniania planów finansowo – programowych oraz poprzez kontrolę realizacji zadań ustawowych. Dodatkowo należy wyjaśnić, że po wspomnianym przez Komitet zaprzestaniu nadawania części audycji telewizyjnych skierowanych do mniejszości przez OTVP Białystok do Dyrektora Oddziału TVP S.A. w Białymstoku pismami z dnia 29 sierpnia 2011 r. oraz 10 września 2011 r. wystąpił ówczesny Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji prosząc o przywrócenie programów przeznaczonych dla mniejszości tatarskiej, rosyjskiej, romskiej i litewskiej. Po interwencji Ministra oraz innych zainteresowanych instytucji nadawanie wspomnianych audycji zostało przywrócone. Programy dla mniejszości romskiej i tatarskiej wznowione zostały we wrześniu 2012 r., program skierowany dla mniejszości rosyjskiej powrócił na antenę w styczniu 2012 r., natomiast program mniejszości litewski zniknął z anteny jedynie na jeden miesiąc. Obecnie na antenie Oddziału Regionalnego TVP Białystok nadawanych jest sześć audycji skierowanych dla mniejszości narodowych i etnicznych: „My Romowie” – comiesięczny program, poświęcony problematyce polskich Romów, „Wieści Tatarskie” – magazyn o Tatarach na Podlasiu, „Rosyjski Ekspres” – ukazujący życie Rosjan zamieszkujących region, „Tydzień Białoruski” – cotygodniowy program prezentujący najważniejsze wydarzenia w życiu mniejszości białoruskiej, „Przegląd Ukraiński” – magazyn informacyjno-publicystyczny przedstawiający wydarzenia kulturalne i społeczne z życia mniejszości ukraińskiej oraz „Panorama Litewska” – cotygodniowy magazyn kierowany do mniejszości litewskiej. Wspomnieć również należy, że władzom nie są znane żadne inne przypadki zaprzestania nadawania cyklicznych audycji radiowych nadawanych w językach mniejszości przez nadawców publicznych.

Media

Pkt 17. W ocenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej nie można zgodzić się z postawioną w tym punkcie tezą jakoby władze nie przykładały wystarczającej wagi do propagowania różnorodności i świadomości w zakresie wkładu mniejszości narodowych do społeczeństwa polskiego. Opisane w tym punkcie przesłanki do postawienia tej tezy wydają się nie mieć potwierdzenia w faktach. Odnosząc się do zarzutów dotyczących niedofinansowania nadawanych przez nadawców publicznych audycji skierowanych do mniejszości narodowych

i etnicznych należy bowiem przypomnieć, iż Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji finansuje w 100% ze środków abonamentowych koszty tworzenia i rozpowszechniania audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych nadawanych w mediach publicznych. KRRiT stworzyła mechanizm finansowania audycji dla mniejszości narodowych. Działa on od kilku lat i polega na tym, że nadawcy zgłaszają potrzeby w tym zakresie w planach finansów-programowych na dany rok. Krajowa Rada przydziela środki abonamentowe w wysokości wskazanej przez nadawcę. Różny jest sposób dystrybucji tych środków przez spółki mediów publicznych: w TVP SA o podziale kwot między oddziały terenowe spółki decyduje zarząd. Natomiast kwoty abonamentu na audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych emitowanych w rozgłośniach regionalnych przydziela, każdej z siedemnastu spółek radiowych, KRRiT. Zarzut ten wydaje się być zatem niezasadny. Nie można również zgodzić się z zarzutem dotyczącym nadawania audycji dla mniejszości w niekorzystnych porach.

Edukacja

Pkt 19. Odnośnie poruszonej w tym punkcie kwestii niekorzystania przez mniejszość romską z istniejących w systemie oświaty ułatwień, umożliwiających naukę języka ojczystego lub w języku ojczystym mniejszości narodowej i etnicznej wyjaśnić należy iż sprawa ta wynika wyłącznie z przyczyn kulturowych, tzn. silnie zakorzenionego wśród mniejszości romskiej oporu przed jakąkolwiek instytucjonalną formą nauczania tego języka. Odnosząc się do podniesionego w tym punkcie zarzutu nieuwzględniania w systemie finansowania oświaty różnic wynikających ze sposobu nauczania języka (nauczanie w języku, nauczanie w dwóch językach, przedmiot dodatkowy) wyjaśnić należy, iż zarzut ten przestał być zasadny w związku z wprowadzoną w 2013 r. zmianą sposobu finansowania oświaty mniejszości narodowych i etnicznych. W wyniku wprowadzonych zmian w algorytmie naliczania części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego obecnie obowiązują cztery wagi odnoszące się do uczniów mniejszości. Trzy wagi (P9, P10 i P11) zależą od łącznej liczby uczniów w szkole, którzy uczestniczą w zajęciach z języka mniejszości narodowej lub etnicznej. Wagi te dotyczą również uczniów uczących się języka regionalnego oraz uczniów romskich, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne. Waga P12 jest natomiast związana ze sposobem nauczania języka i dotyczy uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania. Waga ta nie zależy od łącznej liczby uczniów w szkole uczących się języka mniejszości lub języka regionalnego, natomiast sumuje się z wagami P9,

P10 lub P11. Wartości opisanych wag oraz zasady ich stosowania dodatkowe zadania edukacyjne, przedstawiono w tabeli:

Typ szkoły	Łączna liczba uczniów uczących się języka mniejszości lub regionalnego lub łączna liczba uczniów romskich objętych dodatkowymi zadaniami edukacyjnymi (U)	Waga
Szkoła podstawowa	$U > 84$	P9=0,2
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	$U > 42$	
Szkoła podstawowa	$U \leq 60$	P10=1,5
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	$U \leq 30$	
Szkoła podstawowa	$60 < U \leq 84$	P11=1,1
Gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne	$30 < U \leq 42$	
Szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne uczące w języku mniejszości lub w dwóch językach (polskim i języku mniejszości)	Jednakowa wszystkich uczniów uczących się w języku mniejszości lub w dwóch językach, niezależnie od przedstawionych wyżej przedziałów liczebności uczniów w szkole	P12=0,4

Opracowane na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2014 (Dz. U. z 2013 r., poz. 1687).

Odnosząc się do zarzutów dotyczących kwestii podręczników dla uczniów należących do mniejszości przypomnieć należy, iż Ministerstwo Edukacji Narodowej corocznie finansuje podręczniki i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej i językowej. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579, z późn. zm), nauczanie języka mniejszości, języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, odbywa się na podstawie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Wykaz podręczników objętych finansowaniem jest ustalany corocznie po przedstawieniu ofert przez wydawnictwa, w nakładach zgodnych z zapotrzebowaniem zgłoszonym przez dyrektorów szkół, w których odbywa się nauczanie języka mniejszości narodowej, etnicznej lub języka regionalnego-kaszubskiego, potwierdzonych przez kuratorów oświaty, z uwzględnieniem możliwości finansowych ministerstwa. Począwszy od roku

szkolnego 2009/2010, w związku z sukcesywnym wprowadzaniem reformy programowej w poszczególnych klasach na kolejnych etapach edukacyjnych, zgodnie z przyjętymi zasadami, finansowane są podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania do nowej podstawy programowej, natomiast w klasach, które nie zostały jeszcze objęte nową podstawą programową, obowiązywały podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego do tzw. starej podstawy programowej, określonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458 z późn. zm.). Należy podkreślić, że dotychczas wydane podręczniki, przeznaczone do nauczania własnej historii i geografii kraju pochodzenia mniejszości, których zakres treści nie jest określony podstawą programową oraz podręczniki pomocnicze, takie jak słowniczki terminów z zakresu poszczególnych przedmiotów nie utraciły swojej aktualności i nadal mogą być wykorzystywane w klasach objętych reformą programową. Ministerstwo Edukacji Narodowej finansuje wszystkie koszty związane z przygotowaniem, opracowaniem i wydaniem podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych do kształcenia uczniów deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Zakupione podręczniki i książki pomocnicze, przekazywane są do bibliotek szkolnych z przeznaczeniem do wykorzystania przez kolejne roczniki uczniów. Od 2010 r. wersje elektroniczne poszczególnych tytułów, za zgodą wydawców, są zamieszczane dodatkowo na portalu edukacyjnym Scholaris. Dzięki temu nauczyciele, uczniowie i inne osoby mogą korzystać również z wersji elektronicznej tych podręczników. Odnośnie stwierdzenia braku podręczników do przedmiotów nauczanych w języku mniejszości w szkołach, w których język mniejszości jest językiem wykładowym lub drugim językiem nauczania, rozwiązaniem sprawy jest możliwość tłumaczenia podręczników do kształcenia ogólnego przygotowywanych w ramach programu „Cyfrowa szkoła”. Obecnie nauczanie tych przedmiotów jest realizowane zgodnie z obowiązującą podstawą programową, przy wykorzystaniu podręczników w języku polskim dopuszczonych do użytku szkolnego i wpisanych do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego. Ze względu na bogatą ofertę tych podręczników na rynku wydawniczym oraz ograniczenia płynące z praw autorskich, pojawia się problem wyboru podręcznika do tłumaczenia. Rozwiązaniem tego problemu byłoby tłumaczenie e-podręczników. W ramach programu „Cyfrowa szkoła” przygotowywane są elektroniczne podręczniki do edukacji wczesnoszkolnej, języka polskiego, historii, historii i społeczeństwa, wiedzy o społeczeństwie, przyrody, biologii, geografii, fizyki, chemii, matematyki, zajęć komputerowych, informatyki, edukacji dla

bezpieczeństwa (łącznie 18 podręczników obejmujących, co najmniej jeden etap edukacyjny do 14 przedmiotów/zajęć edukacyjnych), jak również 2,5 tysiąca uzupełniających je zasobów edukacyjnych. Wytworzone w ramach projektu e-podręczniki (multimedialne, zawierające filmy, interaktywne obrazy i ćwiczenia) będą przeznaczone do nauczania w szkołach podstawowych, gimnazjach i w szkołach ponadgimnazjalnych. Będą one zamieszczone na publicznym, otwartym portalu edukacyjnym, na tzw. otwartych licencjach, co oznacza, że każdy będzie mógł je dowolnie kopiować, wykorzystywać czy drukować. Korzystanie z takich podręczników umożliwi każdemu uczniowi swobodny i darmowy dostęp do treści edukacyjnych w dowolnym miejscu i czasie. E-podręczniki będą dostępne zarówno w wersji online, jak i offline na komputerach stacjonarnych i różnego rodzaju urządzeniach przenośnych (tablety, netbooki, notebooki, czytnik e-książek, itp.). Podręczniki przygotowane w ramach programu „Cyfrowa szkoła”, w zakresie merytoryczno-dydaktycznym będą spełniały analogiczne wymagania jak te, które obowiązują dla podręczników tradycyjnych, w szczególności będą uwzględniać wszystkie cele i treści kształcenia określone w podstawie programowej. Pierwsze wersje podręczników do matematyki zostały udostępnione we wrześniu 2013 r. Do września 2015 r. powinny zostać przygotowane i udostępnione wszystkie planowane podręczniki. Dzięki udostępnieniu e-podręczników na zasadach pełnej otwartości, każdy będzie mógł je dowolnie modyfikować, w tym np. tłumaczyć na języki mniejszości, co rozwiąże problem braku podręczników do przedmiotów nauczanych w językach mniejszości.

Pkt 20. System oświaty zapewnia każdemu dziecku, w tym dziecku romskiemu uczęszczającemu do przedszkola, szkoły lub placówki, wsparcie w rozwoju i pomoc psychologiczno-pedagogiczną, stosownie do jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Cele te realizowane są m.in. poprzez:

- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów,
- możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej,
- umożliwienie pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami,
- opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi, tj. umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych.

W kontekście zapewnienia uczniom romskim adekwatnego do ich potrzeb wsparcia w procesie kształcenia, należy wskazać na możliwości oferowane przez system edukacji, wśród których można wyróżnić:

1. możliwość organizacji zajęć wyrównawczych z języka polskiego i innych przedmiotów - organy prowadzące szkoły, w których organizowane są dla uczniów romskich zajęcia wyrównawcze z języka polskiego i innych przedmiotów, otrzymują z budżetu Państwa dodatkowe środki finansowe przekazywane w ramach części oświatowej subwencji ogólnej;
2. zatrudnianie nauczycieli wspomagających i asystentów edukacji romskiej – na realizację tych działań od 2002 r. organy prowadzące szkoły otrzymują zwiększone środki w części oświatowej subwencji ogólnej,
3. działania związane z realizacją rządowego *Programu na rzecz społeczności romskiej na lata 2004 – 2013*, oraz planowaną kontynuację tych działań w kolejnym programie rządowym;
4. nową formułę organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wprowadzoną w 2010 roku, podkreślającą indywidualne podejście do dziecka potrzebującego wsparcia w rozwijaniu zdolności i zainteresowań czy pokonywaniu trudności oraz zapewniającą udzielenie tej pomocy jak najwcześniej i najbliżej środowiska wychowania i nauczania dziecka¹.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności ze szczególnych uzdolnień, z niepełnosprawności, z niedostosowania społecznego, z zagrożenia niedostosowaniem społecznym, ze specyficznych trudności w uczeniu się, z zaburzeń komunikacji językowej, z choroby przewlekłej, z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, z niepowodzeń edukacyjnych, z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi, wreszcie z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą. W przypadku dziecka romskiego, napotykającego na trudności w funkcjonowaniu szkolnym, jego potrzeby powinny być jak najwcześniej rozpoznane, co z kolei stanowić będzie podstawę do objęcia go odpowiednim wsparciem w przedszkolu, szkole lub placówce do której

---

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487).

uczęszcza. Wśród podmiotów, które mogą zainicjować udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku wskazano - obok poradni psychologiczno-pedagogicznej, samego ucznia, jego rodziców, nauczyciela lub specjalisty, prowadzącego zajęcia z uczniem czy pomocy nauczyciela - także asystenta edukacji romskiej. Poradnia psychologiczno-pedagogiczna podejmuje wszelkie czynności na wniosek i za zgodą rodzica (prawnego opiekuna dziecka). Poradnia wydaje opinie i orzeczenia wyłącznie na wniosek rodziców (prawnych opiekunów dziecka) lub pełnoletniego ucznia. Zarówno dobór metod diagnostycznych, jak i sposób przeprowadzenia diagnozy dziecka romskiego, powinien uwzględniać trudności językowe, jeśli dziecko romskie używające w kontaktach domowych języka romskiego jako języka ojczystego, nie zna języka polskiego na poziomie wystarczającym do skutecznej komunikacji werbalnej. Problematyka adekwatnej oceny potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci romskich oraz zapewnienie im odpowiedniego wsparcia znajduje się w obszarze szczególnego zainteresowania Ministerstwa Edukacji Narodowej, współpracującego w tym zakresie z Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji. Z inicjatywy Ministerstwa przygotowano poradnik pt. *Standardy postępowania diagnostyczno-orzeczniczorehabilitacyjnego wobec dzieci i młodzieży*, w którym opisano procedury postępowania diagnostycznego i orzekającego w przypadku upośledzenia umysłowego w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym. Publikacja ta została przekazana do każdej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Minister Edukacji Narodowej zwrócił się również do kuratorów oświaty z prośbą o objęcie szczególnym nadzorem działalności orzeczniczej poradni psychologiczno-pedagogicznych wobec dzieci romskich. W grudniu 2010 r. przeprowadzony został sondaż w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w celu zebrania informacji dotyczących diagnozowania dzieci romskich. Sondaż objął 16 poradni psychologiczno-pedagogicznych z 15 województw, które wydawały dla dzieci romskich orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. W objętych sondażem poradniach w roku szkolnym 2009/2010 wydano ogółem 2541 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, z tego 23 dotyczyły dzieci romskich (co stanowi 0,9%). Wyniki sondażu wskazują, że badania psychologiczne i pedagogiczne w zasadzie nie wymagały obecności osób trzecich. Jedynie dzieciom w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, o postawie lękowej lub z autyzmem w trakcie przeprowadzanych badań towarzyszyły matki. W sytuacji, gdy rodzice dziecka nie potrafią czytać i pisać, asystenci edukacji romskiej i rodzina pomagają wypełniać wnioski o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Udział rodziców w posiedzeniach zespołów orzekających jest sporadyczny, pomimo że są powiadamiani o ich miejscu i terminie. Z uzyskanych informacji wynika, że w celu wydania orzeczenia lub opinii dla dzieci i młodzieży pochodzenia

romskiego bierze się pod uwagę ich specyficzne cechy wynikające z dwukulturowości i dwujęzyczności. W celu diagnozy poziomu funkcjonowania intelektualnego dziecka w poradniach stosuje się testy niewerbalne oraz nieobciążone kulturowo (np. TMR, test Leitera, Skala Dojrzałości Umysłowej Columbia). Gdy nie ma przeciwwskazań, wynikających z niskiej sprawności językowej dziecka, wykorzystuje się w badaniach Test WISC-R w całości lub tylko jego część bezsłowną (wykonaniową), która kontakt słowny z uczniem ogranicza do podania prostej instrukcji. Do oceny poziomu funkcjonowania społecznego dziecka i jego zaradności życiowej stosuje się m.in. Skalę Zachowania Przystosowawczego. W badaniach dzieci w wieku przedszkolnym stosowana jest m.in. bateria testów do oceny rozwoju psychofizycznego dzieci w wieku 5-6 lat. Należy podkreślić, że wracające z zagranicy 14 i 15-letnie dzieci romskie badane są w poradni zwykle trzykrotnie w celu zobiektywizowania diagnozy. Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło również szereg działań na rzecz upowszechniania wiedzy na temat diagnozy dzieci romskich oraz udzielania im adekwatnego do potrzeb wsparcia w systemie edukacji. W okresie od 25 marca do 15 kwietnia 2011 r. zorganizowano pięć regionalnych spotkań konsultacyjno-informacyjnych z przedstawicielami poradni psychologiczno-pedagogicznych w ramach projektu „Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. W trakcie tych spotkań omówiono kwestie związane z wydawaniem przez poradnie orzeczeń dla dzieci romskich. W szczególności zwracano uwagę na konieczność stosowania w badaniach dzieci romskich testów niewerbalnych i wolnych kulturowo, uwzględniających stopień opanowania języka polskiego. W roku 2012 r., na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i we współpracy z Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji, Ośrodek Rozwoju Edukacji zorganizował seminarium (kwiecień 2012 r.) oraz konferencję (27-28 września 2012 r.), poświęcone przybliżeniu problematyki funkcjonowania w systemie edukacji dziecka wielojęzycznego i odmiennego kulturowo, w tym dziecka romskiego. Do współpracy w organizacji wspomnianych przedsięwzięć zaproszono m.in. psychologów Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Pracownię Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Celem konferencji skierowanej do przedstawicieli wojewodów, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, asystentów romskich, nauczycieli i dyrektorów szkół, było wypracowanie i upowszechnienie procedur dotyczących rozpoznawania potrzeb i możliwości uczniów dwujęzycznych i odmiennych kulturowo w szkołach i w poradniach oraz przygotowanie kadr systemu edukacji do budowania lokalnej strategii wspierania uczniów cudzoziemskich i odmiennych kulturowo. W dniach 11-12 grudnia 2012 r. odbyły się również dwie ogólnopolskie konferencje adresowane do pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, na których przedstawiono

problematykę wydawania orzeczeń i opinii oraz diagnozy neutralnej kulturowo i uwzględniającej potrzeby dzieci wielojęzycznych. Również w grudniu 2012 r. przekazano wojewodom pismo Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Administracji i Cyfryzacji, w którym Ministrowie zwrócili się z prośbą o kontynuowanie wyżej wymienionych działań poprzez organizację spotkań regionalnych we współpracy z pełnomocnikami ds. mniejszości narodowych i etnicznych oraz kuratorami oświaty. Celem spotkań, adresowanych do pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, nauczycieli, a także asystentów edukacji romskiej, było upowszechnianie problematyki rozpoznawania potrzeb i możliwości uczniów wielojęzycznych i odmiennych kulturowo w przedszkolach, szkołach i placówkach systemu oświaty, a także rozwijanie lokalnych strategii służących udzielaniu tym dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom odpowiedniego wsparcia w procesie edukacji. W listopadzie 2013 r. Ośrodek Rozwoju Edukacji wydał publikację pn. „Wybrane zagadnienia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej dzieci i młodzieży w kontekście wielokulturowości oraz wielojęzyczności” Zawiera ona materiały przygotowane przez zespół realizujący projekt badawczy pn. „Funkcjonowanie poznawcze i językowe dzieci romskich uczęszczających do szkół specjalnych i masowych – konteksty społeczne”. Publikacja adresowana jest przede wszystkim do psychologów pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych zajmujących się diagnozowaniem potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci wielojęzycznych i odmiennych kulturowo i ma stanowić pomoc w zapewnieniu rzetelności i neutralności kulturowej procesu diagnostycznego. Publikacja jest dostępna również na stronie internetowej Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji: www.mac.gov.pl.

Promowanie pełnej i rzeczywistej równości Romów

Pkt 21. W uzupełnieniu komentarza dotyczącego tego punktu dodać należy, iż planowana kontynuacja działań Programu na rzecz Społeczności Romskiej w Polsce przewiduje m.in. komponent prozawodowy. Mimo szerokiego wachlarza wdrażanych działań, polegających na organizacji szkoleń podnoszących kwalifikacje i umiejętności zawodowe, wsparciu indywidualnym w poszukiwaniu pracy, organizacji staży zawodowych, podejmowaniu działań przez asystentów lub konsultantów społeczno-zawodowych, wciąż aktualna jest teza, iż dotychczas stosowane mechanizmy aktywizacji zawodowej charakteryzuje bardzo ograniczona skuteczność. Genezą tego stanu rzeczy jest niskie wykształcenie i – co za tym idzie – brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. Warunkiem zmiany niskiego udziału Romów w rynku pracy jest podniesienie ogólnego poziomu wykształcenia do poziomu co najmniej wykształcenia zawodowego.

II. USTALENIA DLA KAŻDEGO ARTYKUŁU

ARTYKUŁ 3 Konwencji Ramowej

Podmiotowy zakres stosowania Konwencji Ramowej

Pkt 24. Obywatele polscy chcący pielęgnować i rozwijać swoje przywiązanie do regionu zamieszkania, kultywować lokalne tradycje czy kulturę mają do tego pełne, niezbywalne prawo. Co oczywiste dotyczy to również mieszkańców Śląska. Osoby chcące pielęgnować i rozwijać używane przez nich dialekty i gwary języka polskiego, w tym gwary śląskiej tego języka, mają również do tego pełne prawo. Należy przypomnieć, iż ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224, z późn. zm.) w art. 3 ust. 1 pkt 4 stanowi, że ochrona języka polskiego polega na upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniu ich zanikowi. Władze Rzeczypospolitej są otwarte na dialog z osobami zainteresowanymi pielęgowaniem, w ramach istniejącego porządku prawnego (w tym orzeczeń Sądu Najwyższego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), swojej regionalnej tożsamości celem umożliwienia im pełniejszego korzystania z obowiązujących w tym zakresie uregulowań prawnych.

Pkt 25. Odnosząc się do tego punktu należy zauważyć, iż mowa rodowitych mieszkańców Śląska uważana jest przez językoznawców za dialekt języka polskiego obejmujący wiele gwar - „*językowo bowiem dzieli się Śląsk na południowy i północny, czasem wyróżnia się także środkowy, bądź na Cieszyński, Górny i Opolski*”². Dialekt śląski jest stosunkowo zróżnicowany. Do chwili obecnej nie wytworzyła się jeszcze ponadgwarowa odmiana (koiné) ani mowy Ślązaków w ogóle, ani Górnos Ślązaków. W ocenie władz wspieranie działań zmierzających do narzuconej standaryzacji dialektu śląskiego byłoby procesem sztucznym i nieuzasadnionym, gdyż proces ten mógłby zagrozić bogactwu i różnorodności istniejących gwar śląskich wobec których władze zobowiązane są podejmować działania przeciwdziałające ich zanikowi. Zauważyć również należy, iż użytkownicy gwar śląskich zainteresowani ich ochroną stale podkreślają, iż ich działania mają zapobiegać zanikaniu bogactwa gwar śląskich. Odnośnie podniesionej w tym punkcie kwestii korzystania z niektórych praw językowych przez osoby posługujące się dialektem śląskim języka polskiego zauważyć należy, iż kwestie dotyczące praw przysługujących użytkownikom gwar i dialektów języka polskiego nie są w Polsce objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* (Dz. U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209).

---

² *Encyklopedia języka polskiego* pod red. S.Urbańczyka i M.Kucały, wyd. trzecie poprawione i uzupełnione, Wrocław 1999 r.

Pkt 26. Należy z całą stanowczością przypomnieć, iż w *Deklaracji interpretacyjnej* złożonej wraz z dokumentem ratyfikacyjnym *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych* (Dz. U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209) Rzeczpospolita Polska oświadczyła, że wobec braku w dokumencie stosownej definicji przez pojęcie „mniejszości narodowe” używane w *Konwencji* rozumie mniejszości narodowe zamieszkałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których członkowie są obywatelami polskimi. Lista mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących Polskę została natomiast określona w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Jak wynika z powyższego kwestie dotyczące innych grup obywateli RP, lub osób nie posiadających polskiego obywatelstwa nie mogą być w Polsce objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*.

Pkt 29. Jak już wspomniano w komentarzu do punktu 24 i 25 władze Rzeczypospolitej są otwarte na dialog z osobami zainteresowanymi pielęgnowaniem, w ramach istniejącego porządku prawnego, swojej regionalnej, śląskiej tożsamości celem umożliwienia im pełniejszego korzystania z obowiązujących w tym zakresie uregulowań prawnych. Władze otwarte są również na dialog z użytkownikami dialektu śląskiego języka polskiego, mający na celu zwiększenie stopnia upowszechniania szacunku dla regionalizmów i gwar śląskich, a także przeciwdziałanie ich zanikowi. W ocenie administracji rządowej nie ma natomiast potrzeby sztucznego wspierania działań zmierzających do narzuconej standaryzacji dialektu śląskiego. Byłoby to procesem sztucznym i nieuzasadnionym, zagrażającym bogactwu gwar dialektu śląskiego języka polskiego. Rozstrzygnięcie tej kwestii należy pozostawić samym użytkownikom.

Zbieranie danych i samoidentyfikacja

Pkt 36. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 13.

Pkt 37. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 13.

Pkt 38. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 13.

ARTYKUŁ 4 Konwencji Ramowej

Ramy prawne i instytucjonalne dla zakazu dyskryminacji

Pkt 44. W odniesieniu do kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich jako niezależnego organu do spraw równego traktowania w sporach pomiędzy podmiotami prywatnymi warto zauważyć, że problem ten był przedmiotem oceny ze strony Komisji Europejskiej (EU-Pilot 3276/12/JUST). Komisja uznała wyjaśnienia Polski za satysfakcjonujące, a kompetencje Rzecznika w sporach horyzontalnych za wystarczające dla pełnej implementacji dyrektyw 2000/43/WE, 2004/113/WE i 2006/54/WE.

Pkt 45. Odnosząc się do stanowiska Komitetu ekspertów przedstawionego w tym punkcie wskazać należy, iż wsparcie władz dla Rzecznika Praw Obywatelskich i Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania przy wykonywaniu zadań związanych z realizowaniem zasady równego traktowania jest bardzo ważne. Istotny element zapewnienia pewnej i stałej sytuacji instytucjonalnej stanowi ustawowe umocowanie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania, na mocy ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. Nr 254, poz. 1700, z późn. zm.). Na mocy tejże ustawy Kancelaria Prezesa Rady Ministrów została zobowiązana do obsługi merytorycznej, organizacyjno-prawnej, technicznej i kancelaryjno-biurowej Pełnomocnika. Warto też podkreślić, że Pełnomocnik aktywnie wykorzystuje prawo do realizowania programów i projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, zaś Kancelaria Prezesa Rady Ministrów zapewnia środki niezbędne na sfinansowanie wkładu własnego w tych projektach.

Promowanie pełnej i rzeczywistej równości Romów

Pkt 47. Odnosząc się do informacji zawartych w tym punkcie wyjaśnić należy, iż jak dotąd odnotowano jedno zdarzenie świadczące o praktykach dyskryminacyjnych stosowanych wobec uczniów romskich. W 2008 r. stworzono osobne wejście do szkoły w Maszkowicach dla uczniów pobierających naukę w tzw. klasach romskich. Problem ten został rozwiązany. Od tego momentu nie zanotowano żadnych zdarzeń tego rodzaju.

Pkt 49. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 20.

Pkt. 50. Odnosząc się do komentarza zamieszczonego w tym punkcie zauważyć należy, iż na niższe od przeciętnych wyniki nauczania szkolnego dzieci romskich wpływa wiele czynników: stosunek rodziców romskich do edukacji dzieci, trudne warunki bytowe rodzin

romskich, migracje rodzin romskich połączone z kontynuacją nauki w odmiennym systemie oświatowym lub brakiem kontynuacji nauki w kraju aktualnego pobytu i konsekwencje takiej zmiany w przypadku powrotu do kraju, trudności w posługiwaniu się językiem polskim przez dzieci romskie w pierwszych latach edukacji szkolnej lub po powrocie dziecka do Polski z innego systemu oświatowego i inne. Wśród działań podejmowanych przez władze polskie na rzecz społeczności romskiej, za priorytetowe uznaje się te działania, które mają służyć wyrównywaniu szans edukacyjnych i podnoszeniu wyników nauczania dzieci i młodzieży romskiej. Pomoc materialna dla rodzin romskich (w tym wyposażanie uczniów w podręczniki i przybory szkolne i inne), system stypendialny dla uczniów romskich, organizowanie zajęć wyrównawczych z języka polskiego i innych przedmiotów szkolnych, pomoc i opieka ze strony asystentów edukacji romskiej, wydawanie publikacji edukacyjnych adresowanych do rodziców romskich – to wszystko są działania, które powodują powolną, lecz stałą poprawę wyników nauczania uczniów romskich. Efekty tych działań są monitorowane i publikowane na stronie internetowej Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Na uwagę w omawianej kwestii zasługują szczególnie zestawienia w postaci liczbowej i graficznej osiągnięć uczniów romskich w poszczególnych województwach zawarte w raportach z kolejnych lat realizacji rządowego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

Pkt. 52. W odniesieniu do informacji zawartych w tym punkcie wskazać należy, iż informacje dotyczące konkretnych przypadków dyskryminacji w dostępie do usług, w tym do mieszkań socjalnych, nigdy nie zostały zgłoszone. Brak zgłoszeń dotyczy także skarg na funkcjonariuszy publicznych.

Pkt. 53. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 20.

Pkt. 54. Odnosząc się do zaleceń zawartych w tym punkcie stwierdzić należy, iż powołane do tego celu organa wnikliwie badają i weryfikują wszystkie skargi dotyczące domniemanej dyskryminacji z każdej przyczyny, w tym z powodu przynależności etnicznej i narodowej. W przypadku potwierdzenia zasadności takiej skargi podejmowane są określone prawem działania. Jednocześnie w związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 52.

ARTYKUŁ 5 Konwencji Ramowej

Gwarancje prawne i wsparcie dla zachowania kultury osób należących do mniejszości narodowych

Pkt 61. Jak już wspomniano w komentarzu do punktu 14, zgodnie z art. 18 ust. 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wyłącznym dysponentem środków przeznaczonych na realizację zadań służących podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (obecnie jest nim Minister Administracji i Cyfryzacji). Minister ponosi zatem pełną odpowiedzialność za właściwe wydatkowanie środków publicznych przeznaczonych na ten cel w budżecie Państwa. Zgodnie z § 10 Zarządzenia nr 4 Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie zasad postępowania przy udzielaniu dotacji na ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, zachowanie i rozwój języka regionalnego oraz integrację obywatelską mniejszości romskiej (Dz. Urz. Min. Adm. i Cyf. z 2012 r. poz. 4) na podstawie protokołów z posiedzeń komisji powołanej do oceny wniosków przygotowywana jest propozycja podziału dotacji, którą zatwierdza Minister, będący jak już wspomniano dysponentem przyznawanych środków. Komisja pełni zatem funkcję pomocniczą wobec Ministra, który przyznaje dotacje na konkretne zadania, zawiera na ich realizację umowy i odpowiada za właściwą realizację polityki Państwa w tym zakresie. Odnosząc się do zarzutu o niewystarczającym budżecie przeznaczonym na podtrzymanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego przypomnieć należy, iż administracja rządowa dokłada wszelkich starań, by wysokość środków przeznaczanych na ten cel była jak największa. Jak już wielokrotnie wspomniano pomimo kryzysu gospodarczego środki przeznaczane na dotacje pozostają na zbliżonym poziomie. Znaczny wzrost kwoty przeznaczanej na dotacje możliwy będzie do rozważenia wyłącznie w przypadku poprawy sytuacji budżetu państwa. Odnosnie podniesione w tym punkcie kwestii możliwości wieloletniego finansowania projektów realizowanych na rzecz mniejszości zauważyć należy, iż od roku 2015 do *Informacji o szczegółowych zasadach postępowania przy udzielaniu dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego* wprowadzono nowy punkt, który stanowi realizację postulatu dotyczącego wprowadzenia umów wieloletnich. Proponuje się aby rozpocząć od umożliwienia zawierania takich umów na wydawanie tygodników i dwutygodników, a w kolejnych latach, gdyby rozwiązanie to zdało egzamin, rozszerzanie go także na inne rodzaje zadań.

Pkt 62. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 14.

Pkt 64. Jak już wspomniano w komentarzu do punktu 14 w ocenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej proces przyznawania dotacji przekazywanych corocznie w trybie art. 18 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym jest procesem przejrzystym, poddanym pełnej kontroli czynników społecznych. Wszelkie zasady i kryteria, które są brane pod uwagę w procesie przyznawania dotacji są corocznie konsultowane i opiniowane przez Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Od roku 2011 w powoływanej na podstawie *Informacji o szczegółowych zasadach postępowania przy udzielaniu dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego* komisji oceniającej wnioski zasiadają niezależni eksperci rekomendowani przez Komisję Wspólną. Od roku 2013 eksperci ci stanowią połowę składu komisji oceniającej wnioski.

ARTYKUŁ 6 Konwencji Ramowej

Tolerancja i dialog międzykulturowy

Pkt 68. Uzupełniając informacje zawarte w tym punkcie wskazać należy, iż Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podkreślając tragizm losów ofiar II wojny światowej, wciąż silnie obecny w świadomości polskich obywateli ze względu na starty, jakie Polska poniosła podczas tej wojny, w dniu 28 lipca 2011 r. przyjął uchwałę o ustanowieniu dnia 2 sierpnia oficjalnym Dniem Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti.

Pkt 69. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 16.

Pkt 70. Odnosząc się do zarzutów postawionych w tym punkcie z całą stanowczością przypomnieć należy, iż kwestie dotyczące migrantów i cudzoziemców nie są w Polsce objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*. W *Deklaracji interpretacyjnej* dołączonej do *Konwencji* Rzeczpospolita Polska oświadczyła bowiem, że przez pojęcie „mniejszości narodowe” rozumie mniejszości narodowe zamieszkałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których członkowie są obywatelami polskimi. Aby jednakże rozwiać wątpliwości Komitetu odnośnie poruszonej w komentarzu sprawy wskazać należy, że problem nielegalnego osiedla ok. 80 rumuńskich Romów we Wrocławiu jest

przedmiotem prac właściwych organów administracji (m.in. Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Urzędu ds. Cudzoziemców, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Rzecznika Praw Obywatelskich, Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz służb porządkowych). Mimo trudnej sytuacji (zajęcie gruntu należącego do Urzędu Miasta, skutkujące pozwem o eksmisję, brak rejestracji pobytu) lokalne władze dostarczają niezbędnej pomocy, m.in.:

- w związku z epidemią odry w 2013 r. przeprowadzono szczepienia dzieci,
- ustawiono kontener na śmieci i przenośne toalety,
- dostarcza się wodę,
- Urząd Miasta Wrocławia zadeklarował przeniesienie mieszkańców koczowiska do budynków kontenerowych w innej dzielnicy miasta.

Jedną z przeszkód formalnych jest brak rejestracji pobytu cudzoziemców, co uniemożliwia - zgodnie z istniejącym porządkiem prawnym - udzielanie świadczeń z zakresu pomocy społecznej. Jednak zaangażowanie kilku organizacji pozarządowych pozwoliło na skuteczną pomoc w postaci dostarczania żywności, odzieży, w okresie zimowym opału i paliwa do agregatu prądowłórczego, prowadzenie edukacji nieformalnej dzieci, zapewnienie możliwości bezpłatnego korzystania z łaźni, fryzjera i pralni. Grupę Romów poddano także badaniom i zabiegom fizjoterapeutycznym. Ponadto, doprowadzono do wszczęcia procedury rejestracji pobytu jednej z rodzin, zapewniając jej: ubezpieczenie zdrowotne, niezbędne konto bankowe i pracę dla 2 jej członków (według informacji na dzień 21 marca 2014 r. procedura ta ulegnie pozytywnemu zakończeniu). Zaoferowano jej również tymczasowe (do czasu osiągnięcia względnej samodzielności ekonomicznej) mieszkanie. Należy podkreślić efektywną współpracę z konsulatem Rumunii, który umożliwił szybkie uzupełnienie brakujących do procesu rejestracji dokumentów. We współpracy z lokalnymi władzami jedna z organizacji pozarządowych przygotowała projekt pomocowy, który obecnie znajduje się w procedurze konkursowej na dofinansowanie działań integracyjnych.

Pkt 72. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 16.

Pkt 73. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 15.

Pkt 74. Rzeczpospolita Polska podejmuje szereg działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie wszelkich form dyskryminacji, w tym dyskryminacji ze względu na rasę,

pochodzenie etniczne czy narodowość. Władze podejmują również liczne działania mające na celu integrację społeczną imigrantów i uchodźców. Jak już wspomniano w komentarzu do punktu 70 kwestie te nie są jednak w Polsce objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* i jako takie nie powinny stanowić przedmiotu *Trzeciej opinii dotyczącej implementacji przez Polskę postanowień Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* Komitetu Doradczego Rady Europy do spraw Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych.

Wysiłki na rzecz zwalczania wrogości lub przemocy na tle etnicznym

Pkt 79. W komentarzu do punktu 79 mowa jest o działaniach Zespołu Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Warto zaznaczyć, że w grudniu 2011 r., na bazie istniejącego od 2004 r. Zespołu Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii, utworzony został w strukturze Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków MSW Zespół ds. Ochrony Praw Człowieka. Jednym z głównych zadań tego Zespołu jest prowadzenie monitoringu spraw dotyczących przestępstw z nienawiści. Podkreślić należy, że Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii monitorował jedynie niektóre rodzaje przestępstw z nienawiści – były to przestępstwa popełnione na tle rasowym, ksenofobicznym, antysemitycznym oraz ze względu na wyznanie. Obecnie, Zespół do Spraw Ochrony Praw Człowieka zajmuje się wszystkimi rodzajami przestępstw z nienawiści. Działania te uzasadnione są wynikami badań przeprowadzanych przez organizacje pozarządowe, jak również obserwacji poczynionych przez organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Polska, z których wynika, że na terenie Polski mają miejsce przypadki przestępstw z nienawiści popełnionych z innych motywów niż te, którymi zajmował się dotychczas Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii. W uzupełnieniu przytoczonych w omawianym punkcie danych statystycznych warto wspomnieć, że w 2013 r. Zespół zarejestrował w sumie 175 zdarzeń, które mogły mieć charakter przestępstwa lub incydentu na tle nienawiści, z czego 45 spraw odnosiło się do mniejszości narodowych i etnicznych (w tym: 25 spraw dotyczyło antysemityzmu, 12 spraw związanych było ze społecznością romską, 3 sprawy związane były z pochodzeniem niemieckim, 2 sprawy związane były z pochodzeniem rosyjskim, 2 sprawy związane były z pochodzeniem litewskim, 1 sprawa związana była z pochodzeniem ukraińskim). Jednocześnie, dane Zespołu ds. Ochrony Praw Człowieka DKS i W MSW nie potwierdzają informacji zawartej w punkcie 79 opinii, jakoby sprawy o charakterze antysemitycznym, czy też jakiegokolwiek inne zdarzenia na tle nienawiści, nie były zbyt często badane przez Policję. We wszystkich sprawach zarejestrowanych przez Zespół Policja podjęła przewidziane prawem działania. Zdarzają się pojedyncze sytuacje, w których

nie zostało wszczęte postępowanie przygotowawcze, gdyż Policja nie potwierdziła, że dane zdarzenie rzeczywiście miało miejsce (są to zazwyczaj sytuacje, gdy na elewacji lub nagrobku zostaje zamieszczone graffiti i zostaje ono usunięte przed przyjazdem Policji np. przez właściciela obiektu), ale również w tych przypadkach Policja podejmuje czynności sprawdzające w reakcji na informację o zdarzeniu. Pamiętać także należy, iż niewielka wykrywalność przestępstw dotyczących dewastacji i antysemickich graffiti na cmentarzach żydowskich związana jest z trudnościami dowodowymi występującymi w takich sprawach. Z reguły sprawcy takich przestępstw swoich czynów dokonują w nocy, bądź w takiej porze, aby nikt postronny nie mógł ich zaobserwować, w miejscach, gdzie nie ma monitoringu. Wykrywalność tych przestępstw w dużym stopniu zależy od możliwości i operatywności organów Policji, która prowadzi dochodzenia oraz od ich działań i ustaleń.

Pkt 80. W uzupełnieniu zawartej w punkcie 80 informacji na temat realizacji *Programu zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego*, należy zaznaczyć, że liczba przeszkolonych funkcjonariuszy na koniec 2013 r. sięgnęła 70 tysięcy. Kompetencje przekazywane podczas realizacji programu LEOP uzupełniane są również przez inne inicjatywy, przede wszystkim o charakterze edukacyjnym, prowadzone w Policji, takie jak szkolenia, opracowania dydaktyczne, spotkania z przedstawicielami grup zagrożonych dyskryminacją, żywe biblioteki i inne. Funkcjonariusze Policji przygotowywani są do zapobiegania oraz walki z przestępstwami z nienawiści począwszy już od doboru do służby. W 2010 roku zmieniono zasady doboru do służby w Policji wprowadzając do rozmowy z kandydatem elementy, które pozwalają na bardziej wnikliwe badanie postaw wśród kandydatów do Policji pod kątem uprzedzeń lub stereotypów społecznych, które mogłyby by po wstąpieniu do służby obniżać motywację oraz efektywność walki z dyskryminacją mniejszości społecznych. Następnie, już podczas trwającego ponad 6 miesięcy kursu podstawowego policjanci otrzymują podstawową wiedzę na temat walki i zapobiegania przestępstwom z nienawiści. Edukacja antydyskryminacyjna funkcjonariuszy na poziomie podstawowym wsparta została przekazaniem w 2011 roku do szkół policyjnych poradnikiem metodycznym pt. *Służyć i chronić*, który obrazuje kadry nauczycielskiej dostępne metody przeciwdziałania ewentualnym nietolerancyjnym postawom funkcjonariuszy. Policjanci otrzymują też policyjny poradnik antydyskryminacyjny pt. *Po pierwsze człowiek. Działania antydyskryminacyjne w jednostkach Policji*, zawierający m.in. informacje na temat specyfiki poszczególnych grup mniejszościowych i wskazówki dla funkcjonariuszy Policji, jak powinni zachowywać się w kontakcie z tymi osobami aby ich nie urazić. Poradnik ma na celu zwiększenie wiedzy i świadomości funkcjonariuszy na kwestie

związane z przeciwdziałaniem dyskryminacji w środowisku zawodowym policjantów. Wśród funkcjonariuszy rozpowszechniane są także ulotki zawierające najważniejsze definicje i zasady postępowania związane z problematyką przestępstw z nienawiści, a także katalog najczęściej spotykanych w Polsce symboli nienawiści. Dla kadry kierowniczej w Policji organizowany jest obowiązkowy warsztat pt. *Prawa człowieka w zarządzaniu Policją*. Dodatkowo, dzięki aktywnej współpracy z organizacjami pozarządowymi, na terenie całego kraju organizowane są liczne warsztaty antydyskryminacyjne dla funkcjonariuszy. Wpływ tych działań na walkę i zapobieganie przestępstwom z nienawiści jest coraz bardziej widoczny i przejawia się w:

- stale zwiększającej się liczbie ujawnianych przestępstw z nienawiści związanej m. in. ze wzrostem wiedzy na temat metodyki prowadzenia śledztw i dochodzeń w sprawach o przestępstwa z nienawiści oraz prawidłowego nadawania kwalifikacji prawnej czynom popełnionym z nienawiści,
- widocznej większej liczbie aktów oskarżenia, świadczącej o wzroście umiejętności gromadzenia silnego materiału dowodowego w tego rodzaju sprawach,
- mniejszej liczbie skarg na nietolerancyjne zachowania funkcjonariuszy.

W ramach podejmowanych w Policji inicjatyw nakierowanych na przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści, warto wspomnieć o powołaniu w styczniu 2014 r. w Komendzie Głównej Policji Policyjnej Platformy Przeciw Nienawiści. Platforma została utworzona z inicjatywy Pełnomocnika Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka w celu wypracowywania optymalnych form i metod zapobiegania tzw. przestępstwom z nienawiści.

Pkt 81. W ramach kompetencji ustawowych Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji stale przeciwdziała obecności w programach radiowych i telewizyjnych treści ksenofobicznych i rasistowskich. Rada kontroluje zarówno programy telewizyjne jak i audycje radiowe pod kątem przestrzegania postanowień art. 18 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji, tj. czy nie zawierają one „treści dyskryminujących ze względu na rasę, płeć lub narodowość”. W 2011 roku Krajowa Rada stwierdziła obecność w programie stacji Eska Rock (w audycji „Poranny WF”, nadanej dnia 25 maja 2011r.) treści dyskryminujących ze względu na rasę. Z tego powodu Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji nałożył na Spółkę Eska Rock SA karę pieniężną w wysokości 50.000 złotych (około 11.725 EURO)³. Spółka ta została ukarana po raz drugi za podobne działania. W programie Eski Rock nadanym w okresie od 6 października 2011 roku do 20 grudnia 2011 roku stwierdzono obecność treści rasistowskich,

za co na koncesjonariusza Przewodniczący KRRiT nałożył karę pieniężną w wysokości 50.000 zł. Po raz trzeci ta sama spółka została ukarana za obecność w programie Eska Rock (audycja „Poranny WF” nadanej dnia 12 czerwca 2012 roku) wypowiedzi obraźliwych (dyskryminujących ze względu na płeć i narodowość) w stosunku do kobiet narodowości ukraińskiej. Przewodniczący KRRiT nałożył karę w wysokości 75.000 zł. (około 17.590 EURO). W 2013 roku KRRiT nie otrzymała skarg dotyczących naruszeń art. 18 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji.

Pkt 82. Odnośnie informacji zawartych w tym punkcie podkreślenia wymaga fakt, iż przypadek odmowy dostępu do usług publicznych, do którego odnosi się w niniejszym punkcie Komitet Doradczy, był jedynym takim przypadkiem jaki dotychczas miał miejsce.

Pkt 84. W opisaney przez Komitet Doradczy sprawie Prokurator Rejonowy poniósł konsekwencje w związku z nieprawidłowościami występującymi w kwestionowanym orzeczeniu. Bezpośrednio po informacji medialnej o powyższym orzeczeniu sprawa została skontrolowana przez Prokuraturę Okręgową w Białymstoku, w wyniku kontroli, która stwierdziła niezasadność wydanego postanowienia, sprawa została podjęta na nowo i kontynuowana. Zauważyć jednakże należy, iż w 2004 r. była Prokuratura Krajowa wprowadziła zasady postępowania w sprawach o przestępstwa popełniane z motywów rasowych, narodowościowych, etnicznych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, które mają eliminować nieprawidłowe, niezasadne orzeczenia zapadające w tych sprawach o odmowie wszczęcia postępowania lub jego umorzeniu. Wprowadzono bowiem zasadę badania wszystkich prawomocnych decyzji o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przez prokuratury apelacyjne. W wyniku takich działań, w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości wydawane są zalecenia w zakresie konieczności uzupełnienia postępowania i konwalidowania występujących błędów. Problematyka ta poruszana jest w ramach wielu szkoleń prowadzonych regularnie przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury dla sędziów, prokuratorów i aplikantów. Niemniej, Prokuratura Generalna, dostrzegając potrzebę uzupełnienia oferty szkoleniowej dla prokuratorów prowadzących tego rodzaju postępowania w ramach szkoleń zawodowych dla prokuratorów, które realizowano przy użyciu urządzeń do wideokonferencji, zorganizowała szkolenia, których tematem była przestępczość wynikająca z nienawiści. Szkolenia te prowadzili m.in. prof. dr hab. Zbigniew Ćwiąkalski, Pani Elżbieta Radziszewska ówczesny Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania i Pan profesor Włodzimierz Wróbel. Stosunkowo wysoki odsetek spraw,

---

³ Kurs sprzedaży EURO (4,2645 zł za 1 EURO) na podstawie Tabeli kursów nr 053/C/NBP/2014 z dnia 17 marca 2014,

w których zapadały błędne decyzje merytoryczne w sprawach zakończonych przez prokuratorów decyzjami o odmowie wszczęcia postępowania lub jego umorzeniu, skłonił Prokuratora Generalnego do wydania 1 lipca 2013 roku polecenia skierowanego do prokuratorów apelacyjnych. Zostali oni zobowiązani do wyznaczenia w ramach właściwości każdej prokuratury okręgowej jednej prokuratury rejonowej (w szczególnych wypadkach dwóch), które będą odpowiedzialne za prowadzenie postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści, popełnionych na obszarze objętym właściwością danej prokuratury okręgowej. Zobowiązano ich również do wskazania w wybranych prokuraturach rejonowych po dwóch prokuratorów do prowadzenia tego rodzaju postępowań karnych. Wyznaczeni prokuratorzy zostali we wrześniu i listopadzie 2013 r. przeszkoleni w Prokuraturze Generalnej. Planowane są również kolejne szkolenia dla prokuratorów w formie warsztatów.

Pkt 85. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 15.

Pkt 86. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 80. Należy również z całą stanowczością stwierdzić, iż wszelkie przypadki podżegania do nienawiści na tle rasowym i etnicznym w mediach są zgodnie z obowiązującym prawem ścigane przez powołane do tego celu organa policji i prokuratury.

Pkt 87. Odnosząc się do zaleceń zawartych w tym punkcie wskazać należy, iż w ramach szkolenia zawodowego dla prokuratorów wyznaczonych do prowadzenia postępowań przygotowawczych o przestępstwa popełniane na tle narodowościowym, etnicznym, rasowym, wyznaniowym lub z powodu bezwyznaniowości, zorganizowanego przez Prokuraturę Generalną w dniach 24 i 26 września 2013 r. przeprowadzono szkolenie w zakresie przestępstw z nienawiści popełnianych na stadionach piłkarskich oraz możliwości identyfikacji sprawców tych przestępstw. W związku ze zwiększającą się liczbą przestępstw popełnionych przez pseudokibiców, agresywnych członków grup manifestujących związek z danym klubem sportowym, okazujących brak poszanowania dla norm społecznych i innych osób, dopuszczających się wspólnie, z reguły publicznie, różnego rodzaju występów, Prokurator Generalny w sierpniu 2013 r. polecił, by przy wnioskowaniu kar wobec tego rodzaju sprawców przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, a także skierowanych przeciwko funkcjonariuszom Policji, bądź członkom służb porządkowych, jak też przeciwko

bezpieczeństwu imprez masowych, w sposób szczególnie wnikliwy oceniać stopień społecznej szkodliwości zarzucanych im czynów. Wskazał, iż zwykle uznać go należy za wysoki z uwagi na sposób i okoliczności popełnienia czynu i motywację sprawców. Często też tego rodzaju przestępstwa mają charakter chuligański w rozumieniu art. 115 § 21 Kodeksu karnego (kk). Przemawia to z reguły za formułowaniem wniosków o wymierzenie kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, jeśli tylko zarzucony występki zagrożony jest tą karą. Wskazał także, iż w przypadku gdy sąd, nie dzieląc wniosku prokuratora, orzeknie innego rodzaju karę bądź warunkowo zawiesi wykonanie kary pozbawienia wolności, rozstrzygnięcie takie powinno być zakwestionowane poprzez wniesienie apelacji. Ponadto Prokurator Generalny polecił, by w przypadku prowadzenia postępowań przygotowawczych przeciwko wskazanym sprawcom dopuszczającym się określonych wyżej kategorii przestępstw w okresie próby, na który zawieszono wymierzoną uprzednio karę pozbawienia wolności, informować właściwy sąd o rażąco naruszeniu przez nich porządku prawnego, wnioskując równocześnie o zarządzenie wykonania kary w oparciu o treść art. 75 § 2 kk, mimo że nie zapadł jeszcze prawomocny wyrok skazujący. Z analizy sprawozdań dotyczących przestępstw popełnianych z powodów rasistowskich wynika, że w 2012 r. na 473 postępowania prowadzone w prokuraturach dotyczące przestępstw popełnianych z motywów rasistowskich, 37 postępowań dotyczyło przestępstw związanych z zachowaniami kibiców i sportowców na zawodach sportowych, natomiast na łącznie prowadzonych 835 postępowań w 2013 r. dotyczących przestępstw z motywów rasistowskich - 33 sprawy dotyczyły przestępstw związanych z zachowaniami rasistowskimi kibiców i sportowców. Aktami oskarżenia zakończyły się 3 sprawy w 2012 r. i 4 sprawy w 2013 r. Ponadto wskazać należy, iż Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, w partnerstwie z innymi podmiotami, realizuje szereg działań w zakresie przeciwdziałania rasizmowi i nietolerancji w sporcie. Minister Spraw Wewnętrznych jest koordynatorem *Rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”*, którego głównym celem jest wspieranie ustawowych działań organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego. Głównym założeniem programu jest ograniczenie skali zjawisk i zachowań, które budzą powszechny sprzeciw i poczucie zagrożenia. Priorytetowymi celami programu są: wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców, zapobieganie przestępczości i aspołecznym zachowaniom, poprawa wizerunku Policji i wzrost zaufania społecznego do tej służby, aktywizacja lokalnych partnerstw różnych podmiotów działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego. W ramach programu *Razem bezpieczniej*, od 2009 r. organizowane są konkursy dla jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatów),

których celem jest propagowanie działań mających na celu podniesienie bezpieczeństwa imprez sportowych poprzez edukację dzieci i młodzieży. W latach 2009 - 2012 były to konkursy pn. *Bezpieczeństwo Imprez Sportowych*. W 2013 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ogłosiło konkurs *Kibicuję bezpiecznie*, stanowiący kontynuację konkursów *Bezpieczeństwo Imprez Sportowych*, na projekt promujący zasady bezpiecznego kibicowania szczególnie popularyzujący wśród dzieci i młodzieży zasady „fair play”. Konkurs miał charakter ogólnopolski, jego celem było wybranie i dofinansowanie projektów, które promują zasady bezpiecznego kibicowania. Na nagrody przeznaczono łącznie 150 000 zł. Przy ocenie prac, komisja konkursowa szczególnie zwracała uwagę na takie kwestie, jak: popularyzowanie wiedzy na temat konsekwencji prawnych, wynikających z niewłaściwego zachowania podczas imprez sportowych, a także kształtowanie nawyków prawidłowego zachowania się w trakcie kibicowania. Do konkursu zgłoszono 20 projektów. Wspomnieć należy również o projekcie *Jestem Fair*, realizowanym wspólnie przez Urząd Miasta Łodzi i Uniwersytet Łódzki wraz z partnerami: Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (poprzednio Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji) oraz Ministerstwem Sportu i Turystyki, a także ze współpartnerami: Polskim Komitetem Olimpijskim, klubami sportowymi: ŁKS i RTS Widzew, Komendą Miejską Policji, Strażą Miejską Stowarzyszeniem Czerwona Kartka Rasizmowi, Stowarzyszeniem „Nigdy Więcej”. Projekt ten jest kontynuacją programu pilotażowego realizowanego w roku szkolnym 2009/2010 w czterech szkołach podstawowych z terenu Miasta Łodzi. Celem głównym projektu jest propagowanie idei fair play, jako edukacyjnego elementu zwalczania rasizmu, ksenofobii i antysemityzmu oraz upowszechnianie postawy większego zrozumienia i tolerancji dla innych osób, kultur i wyznań wśród uczniów klas pierwszych gimnazjalnych. W ramach I edycji projektu zorganizowano konferencję dla nauczycieli łódzkich gimnazjów. Konferencja połączona była z warsztatami dla nauczycieli, których efektem jest wypracowanie jednolitego frontu działań w szkołach i stworzenie podstaw do opracowania własnych projektów edukacyjnych. Uczestnictwo w warsztatach równoznaczne było z uzyskaniem certyfikatu szkolnego koordynatora projektu *Jestem fair*. Przeprowadzono badania diagnostyczne (przed i po realizacji projektu) dotyczące postaw fair play wśród uczniów klas pierwszych ze zgłoszonych gimnazjów (bez szkół specjalnych) w odniesieniu do samej idei poprzez jej respektowanie w życiu, sporcie i na widowni. Ponadto, odbyło się spotkanie 800 uczniów ze sportowcami: piłkarzami dwóch łódzkich klubów: ŁKS i RTS Widzew oraz olimpijczykami, lekkoatletami, rugbistami i koszykarkami. Zrealizowano także projekty edukacyjne w szkołach. W ramach II edycji projektu ogłoszono konkurs dla szkół, którego celem było propagowanie idei fair play, jako edukacyjnego elementu zwalczania rasizmu, ksenofobii

i antysemityzmu oraz upowszechnianie postawy większego zrozumienia i tolerancji dla innych osób, kultur i wyznań w sporcie i w życiu na co dzień. Do części konkursowej zgłosiło się 25 gimnazjów z Łodzi. Każda zgłoszona szkoła, powołała Zespół realizujący szkolny projekt edukacyjny *Jestem fair*, składający się maksymalnie z dziesięciu uczniów pierwszych klas oraz dwóch nauczycieli – opiekunów Zespołu. W grudniu 2012 r. została wydana ze środków programu *Razem bezpieczniej* monografia, wraz z wynikami badań pt. *Fair play w wychowaniu do kulturalnego odbioru widowiska sportowego (na przykładzie łódzkiego projektu „Jestem fair”)*.

ARTYKUŁ 8 Konwencji Ramowej

Prawo jednostki do uzewnętrzniania religii lub przekonań

Pkt 89. W uzupełnieniu informacji zawartych w tym punkcie wskazać należy, iż wedle stanu na dzień 26 marca 2014 r. na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej 174 kościoły i inne związki wyznaniowe posiadają uregulowaną sytuację prawną na następującej podstawie: Kościół Katolicki na podstawie umowy międzynarodowej i ustawy; 14 kościołów i innych związków wyznaniowych na podstawie ustawy oraz 159 kościołów i innych związków wyznaniowych na podstawie wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Pkt 90. Odnosząc się do poruszonych w tym punkcie spraw związanych z Komisją Majątkową wskazać należy, że Komisja Majątkowa zniesiona została z dniem 1 marca 2011 r. na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2011 r. Nr 18, poz. 89). Odnosząc się do stwierdzenia, że pozostałe wnioski zostały przekazane do systemu sądowego podnieść należy, że wspomniane przekazanie nie miało charakteru obligatoryjnego. Zgodnie bowiem z art. 4 ust. 1 ostatnio wskazanej ustawy uczestnicy postępowań regulacyjnych, w których zespół orzekający lub Komisja Majątkowa w jej pełnym składzie nie uzgodniły orzeczenia przed dniem wejścia w życie tej ustawy mogli, w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania o tym pisemnego zawiadomienia, o którym mowa w art. 64 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP (Dz.U. Nr 29, poz. 154, z późn. zm.) wystąpić o podjęcie zawieszonoego postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte - wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia. Przy rozpoznawaniu sprawy sąd stosuje przepisy art. 63 ust. 1-3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP. W przypadku braku wystąpienia do sądu w tym okresie,

roszczenie wygasło. Natomiast, jak stanowi art. 4 ust. 2 wspomnianej wyżej ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r., w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego, złożonych na podstawie art. 62 ust. 3 zdanie pierwsze ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP oraz art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 107, poz. 459), do uczestników postępowań regulacyjnych stosuje się odpowiednio przepis ust. 1, z tym że termin w nim wskazany liczony był od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. Odnosząc się natomiast do podniesionego w tym punkcie zarzutu „opóźniania” przez Rząd Rzeczypospolitej procesu regulacji majątków innych kościołów i związków wyznaniowych stwierdzić należy, że w ocenie władz RP jest on zupełnie nieuzasadniony. Wymienione w artykule cztery działające na podstawie ustaw regulujących stosunki Państwa z kościołami i związkami wyznaniowymi komisje regulacyjne: Komisja Regulacyjna (do spraw Kościoła Ewangelicko–Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej), Komisja Regulacyjna do spraw Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Komisja Regulacyjna do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich i Międzykościelna Komisja Regulacyjna działają na zasadzie konsensusu i wzajemnego porozumienia zasiadających w nich w równej liczbie przedstawicieli poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych oraz Ministra Administracji i Cyfryzacji. Żadna ze stron procesu regulacji – czy to kościelno-związkowa czy to rządowa nie ma możliwości samodzielnego przyspieszania czy też opóźniania procesu regulacji toczącego się przed Komisjami. Długość procesu regulacji w poszczególnych sprawach związana jest wyłącznie ze stopniem skomplikowania sprawy, wymogami procesu regulacji zapisanymi w każdej z ustaw oraz możliwością pozyskania materiału dowodowego potwierdzającego zasadność roszczenia.

Pkt 91. Odnosząc się do poruszonej w tym punkcie kwestii tzw. „uboju rytualnego” zauważyć należy, iż Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi na swoich stronach internetowych informuje, że od dnia 1 stycznia 2013 r. zgodnie z ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2013 r. poz. 856) oraz przepisami rozporządzenia Rady (WE) nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania (Dz. Urz. UE L 303 z 18.11.2009 r., str. 1) możliwe jest dokonywanie uboju zwierząt według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne po spełnieniu łącznie następujących warunków:

- 1) ubój odbywa się w rzeźni,
- 2) poddawane ubojowi zwierzę zostało uprzednio ogłuszone zgodnie z metodami ogłuszania określonymi w załączniku I do rozporządzenia Rady (WE) nr 1099/2009,

3) stosowane są odpowiednio przepisy tego rozporządzenia.

Należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt zabijanie, uśmiercanie zwierząt albo dokonywanie uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 34 ust.1 (dotyczącego obowiązku ogłuszenia zwierzęcia przed uśmierceniem) jest przestępstwem i podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Pkt 95. Odnosząc się do zawartego w tym punkcie zalecenia wspomnieć należy, iż z inicjatywy Rady Ministrów w Sejmie RP procedowany był projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, dopuszczający możliwość przeprowadzania uboju rytualnego przy jednoczesnym zakazie stosowania podczas uboju rytualnego systemów kłepowania była w odwrotnym położeniu (tzw. klatki obrotowe), który został jednak odrzucony w dniu 12 lipca 2013 r. Ponadto w dniu 30 sierpnia 2013 r. Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej złożył do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie, że art. 34 ust. 1 i ust. 3 oraz art. 35 ust. 1 i ust. 4 ustawy o ochronie zwierząt, które nie zezwalają na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju przewidzianym przez obrządku religijne są niezgodne z art. 53 ust. 1, ust. 2 i ust. 5 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w związku z art. 9 ust. 1 i ust. 2 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 1993, nr 61 poz. 284 ze zm.). W związku z powyższym to Trybunał Konstytucyjny powinien rozstrzygnąć jaka jest relacja pomiędzy zagwarantowaną w Konstytucji RP wolnością religii, w tym wynikającym z tej wolności prawem do dokonywania uboju zwierząt według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, a wskazaną wyżej ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie praw zwierząt. W dniu 5 marca 2014 r. do Marszałka Sejmu RP wpłynął obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, który dopuszcza ubój zwierząt wykonywany według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne.

ARTYKUŁ 9 Konwencji Ramowej

Prasa i audycje radiowo-telewizyjne w językach mniejszości

Pkt 98. W uzupełnieniu informacji zamieszczonych w tym punkcie wyjaśnić należy, iż Oddział Regionalny TVP w Białymstoku obok cotygodniowych programów w języku białoruskim i litewskim, regularnie emituje również programy w języku ukraińskim (Przegląd ukraiński) i rosyjskim (Rosyjski ekspres). Oddział TVP w Olsztynie nadaje 2 razy w miesiącu magazyn w języku ukraińskim (Ukraińskie wieści). Ponadto na antenie Oddziału Regionalnego TVP Gdańsk od roku 2008 regularnie, dwa razy w miesiącu nadawana jest

audycja w języku kaszubskim „Tedë jo”. Programy te można obejrzeć także w pasmach powtórkowych oraz w internecie.

Pkt 99. W uzupełnieniu podanych w tym punkcie informacji wskazać należy, iż regularne audycje w języku niemieckim nadawane są przez rozgłośnie polskiego radia w Opolu i Olsztynie. Audycje w języku romskim usłyszeć można na falach rozgłośni z Opoła i Koszalina. Skierowane do mniejszości audycje w języku ukraińskim nadają natomiast rozgłośnie Polskiego Radia w Białymstoku, Koszalinie, Olsztynie, Szczecinie, Rzeszowie, Krakowie i Wrocławiu. Na antenie Polskiego Radia Gdańsk i Polskiego Radia Koszalin dostępne są natomiast audycje nadawane w języku kaszubskim.

Pkt 102. Odnosząc się do poruszonych w tym punkcie kwestii zaprzestania nadawania niektórych programów radiowych i telewizyjnych skierowanych do mniejszości oraz finansowania kierowanych do mniejszości audycji nadawanych na falach nadawców publicznych należy przywołać komentarze do pkt 16 i pkt 17. Odnosnie postawionej w tym punkcie tezy jakoby sposób podziału środków przez zarząd spółki Telewizja Polska S.A. zagrażał istnieniu audycji telewizyjnych skierowanych do mniejszości należy raz jeszcze przypomnieć, iż Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji finansuje w 100% ze środków abonamentowych koszty tworzenia i rozpowszechniania audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych nadawanych w mediach publicznych. Zgodnie z art. 21 ust. 1a pkt 8a ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* do zadań publicznej radiofonii i telewizji, wynikających z realizacji misji publicznej należy uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym. Nadawca publiczny – jakim jest Telewizja Polska S.A. – ma zatem obowiązek w ramach swojej ustawowo określonej działalności realizować to zadanie. Sposób podziału środków wewnątrz spółki Telewizja Polska S.A jest jej wewnętrzną sprawą i nie ma żadnego wpływu na konieczność realizowania przez telewizję publiczną jej ustawowych obowiązków, finansowanych ze środków abonamentowych.

Pkt 103. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w procedurze wyboru członków rad programowych bierze pod uwagę wszystkich zgłoszonych kandydatów, w tym ze środowisk mniejszości narodowych i etnicznych, o ile kandydaci tacy zostaną zgłoszeni. W radach programowych spółek radiofonii i telewizji publicznej zasiada obecnie siedmiu przedstawicieli mniejszości narodowych (Rada Programowa Radia Białostok, Rada

Programowa Radia Koszalin, Rada Programowa Radia Olsztyn, Rada Programowa Radia Opole, Rada Programowa Radia Rzeszów, Rada Programowa Radia Szczecin, Rada Programowa OTVP Białystok). Warto dodać, że osób tych jest więcej niż w poprzedniej kadencji (było ich wtedy tylko dwoje).

Pkt 104. Odnosząc się do zarzutów zapisanych w tym punkcie należy przywołać komentarz do punktu 17. Zauważyć także należy, iż zmiana pór nadawania audycji *Telenowyny* spowodowana była reorganizacją programów regionalnych TVP i powstaniem samodzielnego kanału TVP Regionalna. Na prośbę Związku Ukraińców w Polsce Zarząd Telewizji Polskiej S.A. ustalił nowe pory nadawania wydań premierowych i powtórkowych tej audycji, które są zgodne z sugestią Związku.

Pkt 105. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 103.

Pkt 106. W Polsce środowiska mniejszości narodowych i etnicznych posiadają czas antenowy zarówno w publicznym radiu jak i w telewizji. Audycje dla nich przeznaczone są nadawane w porach sugerowanych przez związki lub stowarzyszenia mniejszościowe. Ponadto Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji wspiera tworzenie takich audycji poprzez całkowite pokrywanie ich kosztów ze środków publicznych (abonament).

ARTYKUŁ 11 Konwencji Ramowej

Nazwiska w językach mniejszości

Pkt 121. Odnosząc się do komentarza zamieszczonego w tym punkcie wspomnieć należy, iż w drugiej połowie 2012 roku władze Polski przeprowadziły skierowaną do mniejszości litewskiej w Polsce oraz pracowników urzędów stanu cywilnego kampanię informacyjną, propagującą wiedzę o prawie do stosowania pisowni imion i nazwisk w języku mniejszości i możliwości ich zmiany w dokumentach na wersję zgodną z pisownią w języku mniejszości. W ocenie władz Rzeczypospolitej Polskiej nie można podzielić stanowiska Komitetu doradczego, że niewielka liczba osób, które dokonały zmiany nazwisk na wersję zgodną z brzmieniem i pisownią języka ojczystego wynikała z „braku świadomości wśród osób należących do mniejszości narodowych odnośnie ich praw w tym zakresie, uciążliwości wymogów administracyjnych lub niechęci części tych osób, aby stać się publicznie rozpoznawalnymi, jako osoby należące do mniejszości”. Teza ta wydaje się nie mieć potwierdzenia w faktach. W wypadku gminy Puńsk, w której absolutną większość

mieszkańców stanowią przedstawiciele mniejszości litewskiej, nie można mówić ani o niskiej świadomości odnośnie praw w tym zakresie, ani o obawie przed staniem się publicznie rozpoznawalnym jako przedstawiciel mniejszości. W ocenie władz również procedura administracyjna związana ze zmianą imion i nazwisk nie jest uciążliwa, a niski stopień zainteresowania taką możliwością wynika raczej bądź z braku zainteresowania osób należących do mniejszości litewskiej korzystaniem z takich uprawnień bądź względami „praktycznymi” - zmiana pisowni imienia i nazwiska w aktach stanu cywilnego związana jest bowiem z koniecznością stosownego korygowania np. aktów własności, dokumentacji prowadzonej działalności gospodarczej etc.

Pkt 122. Państwo polskie zapewniło swoim obywatelom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości (art. 7 ust. 1 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym). Określiło zasady transliteracji imion i nazwisk zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński (rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie sposobu transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński (Dz. U. Nr 102, poz. 855). Umożliwiło dokonywanie zmiany imienia i nazwiska na wersję zgodną z brzmieniem i pisownią języka ojczystego w trybie administracyjnym, w oparciu o ustawę z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. Nr 220, poz. 1414). W ocenie Rządu RP nie ma potrzeby przeprowadzania specjalnych badań weryfikujących dlaczego obywatele należący do mniejszości korzystają lub nie korzystają z opisanych powyżej uregulowań prawnych. Zauważyć należy, iż jak dotąd ani organizacje społeczno-kulturalne mniejszości narodowych i etnicznych, ani przedstawiciele mniejszości zasiadający w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, ani poszczególni obywatele wywodzący się z tych środowisk nie zgłaszali problemów czy utrudnień związanych z możliwością używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości. W tym kontekście warto natomiast wskazać, że prawo do decydowania o zmianie nazwiska jest indywidualnym prawem każdego obywatela i państwo nie powinno w nie ingerować.

Pkt 123. Władze Rzeczypospolitej Polskiej podzielając troskę Komitetu doradczego wyrażoną w tym punkcie planują w najbliższym okresie przeprowadzenie kolejnej kampanii informacyjnej zachęcającej do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie

z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości.

Wskazania topograficzne w językach mniejszości

Pkt 129. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 15.

Pkt 131. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 15.

ARTYKUŁ 12 Konwencji Ramowej

Wymiar międzykulturowy edukacji

Pkt 135. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 137. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 16.

Pkt 138. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 139. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 16.

Pkt 140. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 16.

Dostęp do edukacji dla Romów

Pkt 141. Odnosząc się do zaleceń zapisanych w tym punkcie wspomnieć należy, iż w roku szkolnym 2009/2010 klasy romskie funkcjonowały jeszcze w dwóch szkołach podstawowych (w Maszkowicach i w Ełku). Uczyli się w nich uczniowie, którzy ze względu na wiek powinni kształcić się na wyższych etapach edukacyjnych i tacy, wobec których orzeczono obniżenie wymagań edukacyjnych, a także uczniowie o dużych zaniedbaniach edukacyjnych, którzy nie otrzymali promocji do następnej klasy z powodu braku postępów lub niskiego poziomu frekwencji. Od roku szkolnego 2010/2011 tzw. „klasy romskie” nie funkcjonują. Należy podkreślić, że geneza tzw. „klas romskich” była inicjatywą oddolną i wynikała

z chęci uzupełnienia edukacji dzieciom i młodzieży, które nigdy nie realizowały obowiązku szkolnego, a ze względu na wiek nie chciały uczęszczać do klas integracyjnych. Model ten, mimo wszystkich mankamentów i zasadnych zarzutów dotyczących niskiego poziomu nauczania, był jedyną szansą dla opóźnionej edukacyjnie (np. z powodu emigracji) młodzieży. Dzięki tym klasom ok. 800 dzieci otrzymało jakąkolwiek edukację. Rezygnując z niego, z uwagi na jego liczne wady, zadbano o wprowadzenie alternatywnych, bardziej nowoczesnych rozwiązań.

Pkt 142. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 144. Ministerstwo Edukacji Narodowej gromadzi dane statystyczne dotyczące uczniów w ramach Systemu Informacji Oświatowej. Dane dotyczące narodowości ucznia należą do tzw. danych wrażliwych, dlatego pytanie o narodowość ucznia lub jego pochodzenie etniczne nie pojawia się w formularzach statystycznych. Należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym nikt nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii. Ministerstwo Edukacji Narodowej gromadzi natomiast dane ogólne dotyczące liczby uczniów, których rodzice dobrowolnie złożyli wnioski o zapewnienie ich dzieciom w szkole nauki języka służącego podtrzymaniu ich tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i kulturowej. W przypadku uczniów romskich, dla których - w wyniku stanowiska przyjętego przez społeczność romską w Polsce - nie organizuje się nauki języka romskiego w systemie szkolnym, dane statystyczne przekazywane przez szkoły dotyczą liczby uczniów, dla których szkoły podejmują dodatkowe działania edukacyjne (należą do nich m.in.: zatrudnienie asystentów edukacji romskiej, nauczycieli wspomagających, zajęcia wyrównawcze, kompensacyjne, logopedyczne itd.), finansowane z części oświatowej subwencji ogólnej.

Pkt 145. Odnośnie kwestii nadreprezentacji uczniów romskich w systemie szkolnictwa specjalnego należy przywołać komentarz do pkt 20. W ocenie władz wydaje się, że przyczyny tego zjawiska zostały dobrze zidentyfikowane. W uzupełnieniu uwag należy zauważyć, że przyczyny te można podzielić na dwa rodzaje: systemowe, które są stale rozwiązywane poprzez działania odgórne, np.: szkolenia pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, promowanie używania testów neutralnych kulturowo, pracowanie specyficznych narzędzi diagnostycznych itd. - takie działania zostały podjęte od

2011 r. Trudniejszymi do zmiany są przyczyny kulturowe, związane z przekonaniem niektórych rodziców należących do mniejszości romskiej o „pozytywnych aspektach” lokowania dziecka w szkole specjalnej (lepsze wyposażenie placówki, małoliczne klasy, lepsze przygotowanie nauczycieli, niższe wymagania, „tradycje rodzinne”, system towarzyszących świadczeń finansowych), co stanowi o atrakcyjności tych szkół dla części rodziców romskich. Mając powyższe na uwadze podjęto działania zmierzające do zmiany postaw rodziców. Dwom nauczycielkom (jednej pochodzenia romskiego) z długoletnim doświadczeniem w pracy z dziećmi romskimi zlecono (w 2012 r.) opracowanie broszury edukacyjnej skierowanej do rodziców. Broszura napisana jest językiem dostosowanym do odbioru przez osoby bez wykształcenia lub z niewielkim wykształceniem. Zachęca ona do edukacji przedszkolnej i opisuje rolę przedszkola w kształtowaniu różnych umiejętności przydatnych na kolejnych etapach edukacji. Drugim ważnym tematem broszury jest opis negatywnych konsekwencji dla przyszłości dzieci, wynikających z lokowania ich w systemie szkolnictwa specjalnego. Broszura uwzględnia romski kodeks kulturowy (romanipen), wskazując jednak przy tym na brak sprzeczności między utrzymaniem romanipen a byciem wykształconym Romem. Broszura została opublikowana w trzech językach: polskim oraz dialekcie dwóch największych grup romskich: w dialekcie Polska Roma oraz w dialekcie Bergitka Roma.

Pkt 146. Dane zebrane w 2012 r. wskazują, że na 94 zatrudnionych asystentów edukacji romskiej 44 osoby (47 %) są zatrudnione na podstawie umów o pracę na czas nieokreślony, 40 osób (42 %) - na podstawie umów o pracę na czas określony, a 10 (11%) osób na podstawie umów zlecenia. Pracodawcą jest samorząd, jako organ prowadzący szkoły. Administracja rządowa stale zachęca samorządy do zatrudniania asystentów na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, stwarzając m.in. system finansowy umożliwiający ich zatrudnienie z części oświatowej subwencji ogólnej, przekazywanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej samorządom. Należy jednak zaznaczyć, że mimo takiej formy zatrudnienia połowy pracujących asystentów liczba zatrudnianych asystentów systematycznie rosła, by od kilku lat utrzymywać na zbliżonym poziomie ok 90-100 osób w skali kraju. Podzielając troskę Komitetu doradczego o niski poziom wykształcenia osób należących do mniejszości romskiej (wedle danych Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań z 2011 r. 82,32 % osób należących do tej mniejszości ma wykształcenie niższe niż średnie, w sytuacji gdy wskaźnik ten dla całości ludności Polski wynosi 46,27 %) władze pragną odnotować pozytywne trendy edukacyjne, które można zauważyć w społeczności romskiej. Najważniejszy z nich to systematyczny wzrost liczby uczniów romskich realizujących

obowiązek szkolny – obecnie wynosi on 84 % (są miejsca, gdzie wszystkie dzieci należące do mniejszości uczęszczają do szkoły).

Pkt 147. W ocenie władz nie można zgodzić się z postawioną w tym punkcie tezą o niskim poziomie znajomości historii i kultury Romów wśród nauczycieli. Przez okres realizacji *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013* problematyka romska stała się przedmiotem popularyzacji w środowisku funkcjonariuszy publicznych (urzędników mających kontakty z tą społecznością, policjantów, pracowników opieki społecznej, środowiska NGO etc.) – a przede wszystkim nauczycieli pracujących z uczniami romskimi. Odbywa się to w ramach zarówno działań ww. *Programu*, jak i innych narzędzi, np. tzw. komponentu romskiego, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, oraz w systemie doskonalenia nauczycieli, w ramach procesu samodoskonalenia nauczycieli podczas tzw. szkoleniowych rad pedagogicznych w szkołach etc. Proces ten dotyczy zarówno popularyzowania historii romskiej, jak i zjawiska odmienności kulturowej i jej skutków dla funkcjonowania we współczesnym świecie, i szerzej - również problematyki wielokulturowości, dwujęzyczności, równości, antydyskryminacji etc.

Pkt 148. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 20.

Pkt 149. Odnosząc się do uwag podniesionych w tym punkcie zauważyć należy, iż wskaźnik porzucania edukacji szkolnej, wyższy w społeczności romskiej niż w innych grupach społecznych, wynika głównie z dużej mobilności Romów (migracje całych rodzin) oraz akceptowanego w niektórych grupach romskich zwyczaju zawierania małżeństw przez nieletnich Romów. Działania służące zapobieganiu zjawiska porzucania szkoły przez uczniów romskich były od wielu lat podejmowane w ramach rządowego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013*, którego cele i sposób realizacji poszczególnych zadań był konsultowany z przedstawicielami społeczności romskiej. Do działań tych należały wszelkie formy pomocy materialnej rodzinom romskim (w tym finansowanie wyprawek szkolnych dla uczniów romskich bez względu na ich wiek), system stypendialny, pomoc i opieka ze strony asystentów edukacji romskiej, zapewnienie uczniom romskim w razie potrzeby zajęć wyrównawczych, a także organizowanie zajęć edukacyjnych w świetlicach środowiskowych. Planowana jest kontynuacja wspomnianych działań w projekcie rządowego *Programu integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020*.

Pkt 150. Dzieci romskie są objęte dostępem do edukacji przedszkolnej na zasadach ogólnych dotyczących wszystkich dzieci obywateli polskich. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego wskazuje, że zadaniem nauczyciela jest analiza i diagnoza możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci i stosownie do jej wyników dostosowanie programu wychowania przedszkolnego. Przedszkole jest również zobowiązane do podjęcia, w razie takiej potrzeby, dodatkowych działań mających na celu podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości etnicznej dzieci romskich. Może również zatrudnić asystenta edukacji romskiej, który udziela dzieciom pomocy w kontaktach ze środowiskiem przedszkolnym. Opisane wyżej działania wynikają z przepisów § 7 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579, z późn. zm.). Ponieważ pobyt dziecka w przedszkolu łączy się z kosztami ponoszonymi przez jego rodziców, w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013* przewidziano możliwość refundowania rodzicom romskim 100 % kosztów pobytu ich dzieci w przedszkolach. Dane Systemu Informacji Oświatowej wskazują wzrost udziału dzieci romskich w edukacji przedszkolnej z poziomu 83 dzieci w 2006 r. do 286 w 2012 r.

Pkt 151. Ważną rolę w upowszechnianiu tradycji i kultury romskiej w środowisku szkolnym pełnią zatrudniani w szkołach asystenci edukacji romskiej oraz nauczyciele wspomagający (czyli nauczyciele znający metodykę pracy w grupach zróżnicowanych kulturowo, prowadzący pracę z dziećmi romskimi, traktujący je na wczesnym poziomie edukacji jako dzieci obcojęzyczne i dwukulturowe). Z informacji przekazywanych przez kuratorów oświaty wynika, że szkoły do których uczęszczają dzieci romskie, podejmują wiele działań prezentujących tradycje i kulturę romską (konkursy plastyczne, muzyczne i taneczne, inscenizacje bajek romskich, koncerty, zajęcia warsztatowe w świetlicach środowiskowych, wycieczki do placówek muzealnych lub odwiedzanie miejsc związanych z martyrologią Romów). W podejmowaniu tych działań szkoły coraz częściej współpracują z lokalnymi organizacjami romskimi. Na poprawę wizerunku mają również wpływ przyznawane w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*, lub w ramach konkursów lokalnych, nagrody dla uczniów romskich szczególnie uzdolnionych, którzy swoimi osiągnięciami zdobywają również uznanie własnego środowiska szkolnego. Elementem służącym m.in. promowania kultury romskiej wśród nieromskich dzieci i ich rodzin jest także

finansowana ze środków *Programu* organizacja wycieczek integracyjnych dla dzieci oraz funkcjonowanie ok. 50 świetlic integracyjnych.

ARTYKUŁ 14 Konwencji Ramowej

Nauczanie języków mniejszości i nauka w tych językach

Pkt 157. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 160. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 161. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 162. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 164. Nauczycielem języka mniejszości narodowej, etnicznej lub języka regionalnego może być osoba, która spełnia wymagania określone przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2013 r., poz. 1207). Przepisy § 13 przywołanego rozporządzenia stanowią, że kwalifikacje do nauczania lub prowadzenia zajęć w grupach, oddziałach, przedszkolach lub szkołach umożliwiających uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej posiada osoba, która ma kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w przedszkolu lub w danym typie szkoły, a ponadto zna język danej mniejszości narodowej, etnicznej lub język regionalny, w którym naucza lub prowadzi zajęcia. Znajomość języka potwierdza się dyplomem ukończenia studiów wyższych na kierunku filologia w specjalności danego języka, dyplomem ukończenia nauczycielskiego kolegium języków obcych w specjalności odpowiadającej danemu językowi lub świadectwem znajomości danego języka, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, albo zaświadczeniem wydanym przez organizację społeczną mniejszości narodowej, etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym. Na wyższych

uczelniah w Polsce prowadzone są kierunki filologiczne dotyczące języków mających status języków mniejszościowych: białoruskiego, czeskiego litewskiego, niemieckiego, ormiańskiego, rosyjskiego, słowackiego, ukraińskiego i hebrajskiego i łemkowskiego. Władze polskie podejmują działania, z zaangażowaniem środków finansowych, w celu wspierania utrzymania i rozwoju studiów języka łemkowskiego i języka regionalnego kaszubskiego. Zaawansowane są działania na rzecz utworzenia etnofilologii, kształcących nauczycieli do nauczania zarówno języków mniejszości jak i kultury wzmacniającej przekaz tożsamościowy w środowiskach mniejszości. Wielu nauczycieli języków mniejszości legitymuje się uznawanymi w Polsce dyplomami ukończenia studiów filologicznych zagranicą, w krajach, w których język ten jest językiem ojczystym.

Pkt 165. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 166. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 167. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 168. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 164.

ARTYKUŁ 15 Konwencji Ramowej

Reprezentacja mniejszości w wybranych organach

Pkt 170. Odnosząc się do opisanej w tym punkcie kwestii uregulowań zawierających ułatwienia odnoszące się wyłącznie do komitetów wyborczych utworzonych przez wyborców należących do mniejszości narodowych (art. 197 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 112, z późn. zm.) zauważyć należy, iż od momentu przemian demokratycznych, które zaszły w Polsce po roku 1989 wyborcy należący do mniejszości etnicznych nigdy nie zarejestrowali swoich odrębnych komitetów wyborczych, a tym samym nigdy nie próbowali ubiegać się w wyborach o mandaty poselskie. Mogło być to spowodowane małą liczebnością i rozproszeniem skupisk mniejszości etnicznych. Należy przypomnieć, iż jak dotąd z opisanych uregulowań udało się skorzystać wyłącznie przedstawicielom najliczniejszej z mniejszości narodowych i etnicznych - mniejszości niemieckiej, która regularnie wprowadza do Sejmu swojego przedstawiciela (lub

przedstawicieli). Ponadto należy przypomnieć, że mniejszości etniczne mają w Polsce pełne prawo do uczestniczenia w życiu publicznym kraju. Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym w art. 3 gwarantuje te same prawa w odniesieniu zarówno do mniejszości narodowych, jak i mniejszości etnicznych. Brak odniesienia do mniejszości etnicznych w art. 197 § 1 Kodeksu wyborczego nie ma zatem żadnych skutków praktycznych. Brak wspomnianego zapisu nie uniemożliwia mniejszościom etnicznym wystawiania swoich kandydatów w wyborach parlamentarnych i samorządowych. W wyniku wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. 2 radnych należących do mniejszości łemkowskiej zasiada w radach powiatów na terenie województw dolnośląskiego i małopolskiego, 8 kandydatów należących do tej mniejszości wybrano do rad gmin na terenach województw dolnośląskiego, podkarpackiego i małopolskiego. W jednej z gmin na terenie województwa małopolskiego kandydat należący do mniejszości łemkowskiej został wybrany na stanowisko wójta gminy. Kwestia potrzeby uzupełnienia zapisu art. 197 § 1 Kodeksu wyborczego o uprawnienia dla komitetów wyborczych utworzonych przez organizacje mniejszości etnicznych nie była jak dotąd zgłaszana przez organizacje społeczno-kulturalne tych mniejszości zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i na forum Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. W opinii Rządu RP potwierdza to fakt braku uzasadnienia dla potrzeby poszerzenia istniejących uprawnień wynikających z zapisów art. 197 § 1 Kodeksu wyborczego. Należy zauważyć, że rozwiązanie zastosowane w Polsce wykracza ponad standardy europejskie. Na wprowadzenie preferencji wyborczych dla mniejszości narodowych zdecydowały się bowiem tylko nieliczne państwa naszego kontynentu.

Pkt 172. Odnosząc się do podniesionych w tym punkcie wątpliwości przypomnieć należy, iż w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 roku wyłącznie przedstawiciele mniejszości niemieckiej zarejestrowali na terenie województwa opolskiego swój odrębny komitet wyborczy. Przedstawiciele innych mniejszości narodowych i etnicznych oraz niektórzy członkowie mniejszości niemieckiej startowali natomiast z list lokalnych komitetów wyborczych lub komitetów utworzonych przez ogólnokrajowe partie polityczne. Informacje dotyczące kandydatów wybranych w wyborach samorządowych 2010 z list komitetu wyborczego mniejszości niemieckiej oraz kandydatów, którzy publicznie deklarowali swój związek ze środowiskami mniejszości (lub startowali z rekomendacją organizacji społeczno-kulturalnych mniejszości) zostały przekazane w *III Raporcie dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*. Informacje o innych kandydatach, startujących

w wyborach samorządowych, co oczywiście nie mogły być przez administracje rządową pozyskiwane czy przetwarzane. Działania takie byłyby złamaniem prawa. Należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości.

Pkt 173. Jak już wspomniano w komentarzu do punktu 170 w ocenie Rządu RP brak jest faktycznego uzasadnienia dla potrzeby poszerzenia istniejących uprawnień wynikających z zapisów art. 197 § 1 Kodeksu wyborczego o uprawnienia dla komitetów wyborczych utworzonych przez organizacje mniejszości etnicznych.

Mechanizmy konsultacyjne

Pkt 175. Odnosząc się do twierdzeń podniesionych w tym punkcie zauważyć należy, iż choć na poziomie lokalnym rzeczywiście nie ma formalnych struktur konsultacyjnych zajmujących się kwestiami dotyczącymi mniejszości romskiej (podobnie jak nie ma takich struktur dotyczących innych mniejszości narodowych i etnicznych) praktycznie istnieją jednak platformy konsultacyjne dotyczące problematyki romskiej funkcjonujące na poziomie regionalnym. Ich działanie związane jest z funkcjonowaniem pełnomocników wojewodów ds. mniejszości narodowych i etnicznych, którzy pozostają w roboczym kontakcie z lokalnymi społecznościami romskimi oraz władzami lokalnymi. Organizują także (w różnym stopniu i formie) spotkania w urzędach wojewódzkich lub w poszczególnych gminach, w których uczestniczą władze lokalne i lokalne społeczności romskie. Celem tych spotkań jest m.in. konsultowanie działań, rozwiązywanie bieżących problemów etc. Platformy te nie mają charakteru sformalizowanego, odbywają się jednak cyklicznie od początku realizacji działań pomocowych.

Pkt 179. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 175.

Pkt 180. Odnosząc się do wątpliwości podniesionych w tym punkcie należy z całą stanowczością przypomnieć, iż w Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z art. 10 ust 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały. Nadanie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych uprawnień decyzyjnych stało by więc

w sprzeczności z zapisami Konstytucji. Należy także przypomnieć, iż art. 23 ust. 1 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym tworzący Komisje Wspólną głosi, iż „Tworzy się Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów”. Kwestie dotyczące roli Komisji Wspólnej w procesie przyznawania dotacji służących podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego zostały już wyjaśnione w komentarzach do punktów 14 i 64.

Pkt 181. Odnosząc się do zarzutu podniesionego w tym punkcie należy podkreślić, że ograniczenie czasu przeznaczonego na konsultacje w sprawie wyłonienia przez daną mniejszość swojego przedstawiciela w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (90 dni) nie znajduje merytorycznego uzasadnienia. W silnie zatomizowanych (np. organizacji mniejszości romskiej jest ponad 120) i nierzadko zantagonizowanych środowiskach poszczególnych mniejszości, zwłaszcza tych żyjących w rozproszeniu, skrócenie tego czasu utrudniłoby osiągnięcie porozumienia przez organizacje mniejszości i wskazanie liczby kandydatów na członków Komisji Wspólnej przewidzianej ustawą, tak aby nie było konieczne wskazywanie ich przez Ministra (w wypadku nieosiągnięcia porozumienia przez daną mniejszość zobowiązany jest on przedstawić jej do zaopiniowania własnego kandydata). Problem braku reprezentanta danej mniejszości został rozwiązany poprzez zmianę stosowanych procedur - obecnie przedstawiciel danej mniejszości jest odwoływany ze składu Komisji Wspólnej dopiero po wyłonieniu jego następcy, tak więc odwołanie i powołanie są dokonywane jednocześnie. Nie ma więc możliwości powstania wakatów na stanowiskach przedstawicieli danej mniejszości lub społeczności w Komisji Wspólnej.

Pkt 182. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 180. Należy także zaznaczyć, iż Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, a w szczególności Minister Administracji i Cyfryzacji będący ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych z należytą powagą traktuje wszelkie opinie, stanowiska i zalecenia wypracowane przez Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz jej zespoły. Stanowisko Komisji jest w miarę możliwości uwzględniane we wszelkich działaniach podejmowanych przez Rząd na rzecz obywateli polskich należących do mniejszości.

Pkt 184. Władze Polski podjęły szereg starań zmierzających do uczynienia procedury wyboru członków Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych bardziej

partycypacyjną, efektywną, przejrzystą i szybką. W trakcie prac KWRiMNiE strona rządowa zebrała i przedstawiła stronie mniejszościowej obowiązujące i stosowane w tym zakresie zasady i procedury. Ponadto w planowanej nowelizacji ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (prace grupy roboczej rozpoczną się w maju 2014 r.) przewidziano doprecyzowanie obecnie obowiązujących przepisów w tym zakresie.

Udział mniejszości narodowych w życiu gospodarczym i społecznym

Pkt 185. Należy odnotować, iż zawarte w tym punkcie zalecenie jest realizowane przez wspomniany przez Komitet Doradczy Zespół ds. Romskich Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, a także przez wspomniane w pkt. 175 robocze spotkania na poziomie lokalnym oraz regionalnym.

Pkt 189. Odnosząc się do zaleceń Komitetu doradczego zawartych w tym punkcie należy stwierdzić, iż narzędziem integracji społecznej Romów, także w obszarach wymienionych przez Komitet Doradczy, jest *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013*. W 2011 r. został on poddany niezależnej ewaluacji, a wnioski z niej płynące zostały zawarte w kolejnym dokumencie rządowym, będącym kontynuacją działań integracyjnych do 2020 r. Nowa strategia, pod nazwą *Program integracji społecznej Romów w Polsce na lata 2014-2020* został przygotowany w oparciu m.in. o dane statystyczne, pochodzące ze spisów powszechnych z lat 2002 i 2011, oraz 10-letnie doświadczenie realizacji poprzedniego *Programu*, co pozwoliło na precyzyjne opracowanie wskaźników oraz doprecyzowanie mechanizmów monitoringu w nowej strategii.

ARTYKUŁ 16 Konwencji Ramowej

Zmiany granic obwodów wyborczych

Pkt 192. Należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 462 § 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy łączenie powiatów w okręgi wyborcze nie może naruszać więzi społecznych łączących wyborców należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, zamieszkujących na terytorium łączonych powiatów. Wedle art. 463 § 1 wspomnianej ustawy podział na okręgi wyborcze, ich numery, granice oraz liczbę radnych wybieranych w okręgu wyborczym ustala, na wniosek marszałka, sejmik województwa. Zgodnie z art. 460 Kodeksu wyborczego wybory do sejmików województw odbywają się pod nadzorem Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych. Nadzór nad prawidłowością dokonania podziału na okręgi wyborcze należy do kompetencji komisarzy wyborczych. Komisarze wyborczy przed każdymi wyborami do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego

dokonywają sprawdzenia zgodności z prawem podziału jednostki na okręgi wyborcze. W przypadku stwierdzenia niezgodności z prawem wzywają właściwe rady (sejmiki) do dokonania zmian. Środowiska mniejszości narodowych i etnicznych zgłaszały zastrzeżenia do podziału Województwa Podlaskiego na okręgi wyborcze w ostatnich wyborach samorządowych. Przed wyborami samorządowymi zaplanowanymi na 2014 rok konieczne będzie wytyczenie granic okręgów wyborczych zgodne z przepisami obecnie obowiązującego Kodeksu wyborczego. Minister Administracji i Cyfryzacji podjął działania mające na celu doprowadzenie do zapewnienia zgodności podziału na okręgi wyborcze z przepisami art. 462 § 2 Kodeksu wyborczego. W grudniu 2012 r. Minister skierował pismo do Przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej dotyczące zgłaszanych zastrzeżeń odnośnie dotychczasowego podziału Województwa Podlaskiego na okręgi wyborcze. Pismo Ministra zostało przekazane Komisarzowi Wyborczemu w Białymstoku w celu uwzględnienia przy przeprowadzaniu przed wyborami w 2014 r. analizy zgodności z prawem podziału Województwa Podlaskiego na okręgi wyborcze. O konieczności respektowania przepisów art. 462 § 2 Kodeksu wyborczego przy tworzeniu okręgów wyborczych w wyborach samorządowych planowanych na rok 2014 Minister Administracji i Cyfryzacji przypomniał również marszałkom wszystkich województw, w piśmie z dnia 2 października 2013 r. Jak wynika z informacji przekazanych do MAiC Marszałek Województwa Podlaskiego opracował projekt podziału województwa na okręgi wyborcze w wyborach samorządowych planowanych na 2014 rok zgodny z przepisami art. 462 § 2 Kodeksu wyborczego. Przewiduje się, iż w maju lub czerwcu projekt uchwały w tej sprawie będzie głosowany na forum Sejmiku Województwa.

ARTYKUŁ 17 Konwencji Ramowej

Kontakty transgraniczne

Pkt 194. Odnosząc się do stanowiska Komitetu doradczego zaprezentowanego w tym punkcie uzupełnić należy, iż od 1 stycznia 2014 r. pieszo można przekraczać granicę w drogowym przejściu granicznym Kuźnica Białostocka – Bruzgi, co było możliwe dzięki modernizacji infrastruktury przejścia zrealizowanej w 2013 r. ze środków przyznanych przez Zespół ds. Zagospodarowania Granicy Państwowej z rezerwy celowej budżetu państwa. Natomiast zakończenie budowy nowej infrastruktury drogowego przejścia granicznego w Połowcach, gdzie uwzględniono wydzielony ciąg dla ruchu pieszego, zaplanowane jest na I kwartał 2015 r.

Pkt 195. Odnosząc się do podniesionej w tym punkcie kwestii otwarcia kolejnych przejść granicznych, które pozwoliłyby osobom należącym do mniejszości narodowych ustanawianie i utrzymywanie kontaktów transgranicznych należy podkreślić, że problematyka ta jest przedmiotem regulacji traktatów dwustronnych i wymaga każdorazowego podjęcia negocjacji i zawarcia porozumienia z drugą stroną. Organem właściwym do inicjowania negocjacji w sprawie otwierania lub likwidowania przejść granicznych po stronie polskiej jest Minister Spraw Wewnętrznych. MSW w miarę dostępnych środków finansowych, stara się zwiększać dostępność zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. W ostatnich latach na granicy polsko-ukraińskiej utworzono trzy nowe przejścia graniczne. 2 grudnia 2013 r. oddano do użytku drogowe przejście graniczne Budomierz-Hruszew, natomiast w II kwartale 2014 r. planowane jest uruchomienie drogowego przejścia granicznego Dołhobyczów- Uhrynów. 19 września 2012 r. zawarte zostało porozumienie o utworzeniu drogowego przejścia granicznego Malhowice – Niżankowice. Wojewoda Podkarpacki planuje w 2014 r. opracowanie dokumentacji projektowej przejścia. Wszystkie trzy nowe przejścia graniczne zostały utworzone w formule wspólnego przejścia granicznego z infrastrukturą zlokalizowaną w całości na terytorium Polski. Oprócz budowy nowych przejść granicznych podejmowane są również liczne działania mające na celu modernizację przejść istniejących oraz usprawnienie procedur kontroli granicznej i organizacji ruchu.

III. WNIOSKI

Pkt 206. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie dotyczącym publikacji wyników Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań 2011 przywołać należy komentarz do pkt 13. Odnośnie kwestii możliwości pielęgnowania tożsamości regionalnej mieszkańców Śląska oraz dialektu śląskiego języka polskiego należy natomiast przywołać komentarze do pkt 24 i pkt 29.

Pkt 207. Odnośnie poruszonej w tym punkcie kwestii pojawiających się w mediach wypowiedzi o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym należy przywołać komentarz do pkt 81. Odnośnie podniesionych w tym punkcie zarzutów dotyczących reakcji Policji na zgłoszenia dotyczące zdarzeń, które mogą mieć charakter przestępstwa z nienawiści należy przywołać komentarz do pkt 15. Ponadto należy zauważyć, że prowadzony przez Prokuraturę Generalną (wcześniej przez Prokuraturę Krajową) od 2004 r. monitoring spraw o przestępstwa popełniane z motywów rasowych, narodowościowych, etnicznych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości dał podstawy do wysuwania wniosków o zauważalnej tendencji wzrostu postępowań prowadzonych przez prokuratury w tej kategorii spraw w naszym kraju. Liczba ich jednak w porównaniu do ogólnej ilości postępowań przygotowawczych prowadzonych w naszym kraju jest znikoma. Dla przykładu tylko można wskazać, że 2012 r. do prokuratur wpłynęło 1.150.499 spraw, zaś tylko w I półroczu 2013 r. - 549.410 spraw. Natomiast jeśli chodzi o przestępstwa popełniane z motywów rasistowskich, to dane przedstawiają się następująco. W latach 2000-2003 zarejestrowano w prokuraturach łącznie 35 postępowań, w 2004 r. - 24 sprawy, a w 2005 r. - 29 nowych postępowań. W 2006 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratur ogółem prowadzonych było 48 nowych postępowań, natomiast w 2007 r. prowadzonych było łącznie 41 nowych spraw. Ogółem w 2008 r. prowadzono 98 nowych postępowań, natomiast w 2009 r. zarejestrowano 124 nowe sprawy. W 2010 r. prowadzono łącznie 146 postępowań dotyczących nowych zdarzeń, zaś w 2011 r. - 272 dotyczące nowych incydentów. W 2012 r. - 362 sprawy dotyczyły nowych zdarzeń, a w 2013 r. - 719 postępowań dotyczyło nowych zdarzeń. Fakt, iż większość przypadków przestępstw z nienawiści, czy też incydentów na tym tle, jest nagłaśniana w mediach powoduje, iż można odnieść wrażenie, że liczba tego rodzaju przestępstw jest znacznie większa. Zdarzenia te zawsze spotykają się ze stanowczą reakcją ze strony organów prokuratury, jaką jest niezwłoczne wdrożenie stosownych postępowań przygotowawczych i zlecenie właściwym jednostkom Policji podjęcia intensywnych działań zmierzających do wykrycia sprawców tego rodzaju incydentów. Prowadzone postępowania

karne zawsze są także analizowane pod kątem możliwości podjęcia przez prokuraturę działań pozakarnych związanych z występowaniem o spowodowanie delegalizacji organizacji działających w oparciu o idee antysemickie czy rasistowskie. Zwiększona liczba prowadzonych w tej kategorii postępowań przygotowawczych wynika między innymi z faktu większej świadomości prawnej obywateli, którzy reagują na wszelkie przejawy dyskryminacji wokół nich i składają w związku z tym zawiadomienia o przestępstwie. Wiele z tych postępowań związanych jest z reakcją organów prokuratury oraz organów ścigania na doniesienia medialne o różnych incydentach o podłożu dyskryminacyjnym. Istnienie określonych uregulowań prawnych pozwalających na ściganie określonych zachowań nie przekłada się automatycznie na wykrywalność w tej kategorii przestępstw. Ta bowiem w dużym stopniu zależy od możliwości i operatywności organów takich jak Policja, czy też Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, które to organy prowadzą dochodzenia lub powierzone śledztwa oraz od ich działań i ustaleń. Dzięki różnorodnym działaniom, podejmowanym przez prokuraturę już od 2004 r., mającym na celu zwalczanie przestępstw na tle rasistowskim, zwiększenie skuteczności, wykrywalności sprawców tego rodzaju zachowań i niezwłoczne postawienie ich przez sąd zdecydowanie zwiększyła się świadomość prokuratorów w zakresie szkodliwości społecznej przestępstw popełnianych z tych powodów. Praktycznie wyeliminowano przypadki niezasadnego umarzania lub odmawiania wszczęcia postępowań przygotowawczych z powodu znikomej społecznej szkodliwości takich czynów, tj. na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 Kodeksu postępowania karnego. Z danych Prokuratury Generalnej wynika, iż w latach 2007-2013 prokuratorzy nie umorzyli na tej podstawie żadnego postępowania przygotowawczego, a tylko w 2011 r. w 2 takich sprawach. Prokuratura Generalna uznaje, iż wykrywalność sprawców przestępstw w tej kategorii postępowań nie jest satysfakcjonująca, dlatego też zwraca uwagę na ten problem jednostkom podległym zobowiązując je do większego zaangażowania w te postępowania. Jednakże organy ścigania napotykają tu szereg przeszkód natury dowodowej uniemożliwiających ustalenie tych osób. Jedną z głównych takich przeszkód jest niemożność uzyskania dowodów z uwagi na nie realizowanie wniosków o międzynarodową pomoc prawną przez niektóre państwa, na terytorium których znajdują się serwery i administratorzy stron internetowych, na których ukazują się treści wskazujące na naruszenie polskich przepisów karnych dotyczących propagowania faszyzmu czy też nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych i wyznaniowych. W tej kategorii postępowań często nie jest możliwym ustalenie numeru IP internauty umieszczającego w cyberprzestrzeni treści sprzeczne z polskim prawem, gdyż często korzystają oni z serwerów zagranicznych, domen zarejestrowanych poza granicami naszego kraju, gdzie dokonanie ustaleń nie jest możliwe

być też znacznie utrudnione. Ponadto nawet ustalenie numeru IP w sytuacji korzystania z komputerów dostępnych dla większej ilości osób nie oznacza ustalenia konkretnej osoby dokonującej kwestionowanych wpisów. Również w sprawach związanych z incydentami, których dopuszczali się tzw. chuligani stadionowi bardzo często występowały trudności dowodowe, np. związane z brakiem monitoringu, dzięki któremu możliwe byłoby rejestrowanie takich zachowań i umożliwiałoby indywidualizowanie osób dopuszczających się nich. Prokuratura ani Policja nie ma jednak możliwości związanych z instalowaniem na stadionach stosownych urządzeń technicznych i właściwego ich wykorzystywania. Często trudności w dowodzeniu sprawstwa wynikają z faktu braku właściwego rozeznania Policji w określonych środowiskach, co pozwoliłoby na możliwości typowania potencjalnych sprawców i weryfikacji dowodów w tym przedmiocie. Prokurator nie ma jednakże wpływu na podejmowanie określonych działań przez policję, które nie są związane z nadzorem nad konkretnym postępowaniem prowadzonym przez daną jednostkę policyjną. Porównując dane z szeregu lat, to należy zwrócić uwagę na to, że zwiększa się ilość kierowanych aktów oskarżenia. I tak:

- w latach 2000-2003 skierowano 7 aktów oskarżenia,
- w 2004 r. – 6,
- w 2005 r. – 7,
- w 2006 r. - 12,
- w 2007 r. – 19 aktów oskarżenia i 2 sprawy skierowano do Sądu w trybie przyspieszonym,
- w 2008 r. - 28 aktów oskarżenia,
- w 2009 r. – także 28 aktów oskarżenia ,
- w 2010 r. – 30 aktów oskarżenia,
- w 2011 r. – 40 aktów oskarżenia i 3 wnioski o warunkowe umorzenie postępowania przygotowawczego,
- w 2012 r. skierowano 75 aktów oskarżenia i 1 wniosek o warunkowe umorzenie postępowania,
- w 2013 r. skierowano 111 aktów oskarżenia i 5 wniosków o warunkowe umorzenie postępowania.

Powyższe dane wskazują iż z roku na rok coraz więcej osób zostaje pociągniętych do odpowiedzialności karnej za przestępstwa, których motywem jest nienawiść rasowa, narodowościowa, etniczna, wyznaniowa lub bezwyznaniowość.

Pkt 208. Odnosząc się do poruszonej w tym punkcie kwestii zaprzestania nadawania niektórych programów radiowych i telewizyjnych skierowanych do mniejszości należy przywołać komentarz do pkt 16. Ponadto warto dodać, że w polskich mediach elektronicznych nadawane są również audycje o mniejszościach narodowych i etnicznych, tworzone w języku polskim. Ich celem jest integracja Polaków ze środowiskami mniejszości poprzez popularyzowanie ich historii, kultury i tradycji.

Pkt 209. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarze do pkt 16, pkt 17, pkt 103, pkt 104, pkt 106 i pkt 208.

Pkt 210. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 19.

Pkt 211. W ocenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej należy w pełni zgodzić się z twierdzeniem, iż pełna i rzeczywista reprezentacja oraz udział mniejszości na wszystkich poziomach wymaga stałego wzmocnienia. Władze otwarte są na dialog z przedstawicielami środowisk mniejszości mający na celu znalezienie najskuteczniejszych rozwiązań mających wspierać te procesy. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie odnośnie uwzględniania w działaniach Rządu stanowisk i opinii Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych należy przywołać komentarz do pkt 180 i pkt 182.

Pkt 212. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 20 i 145.